

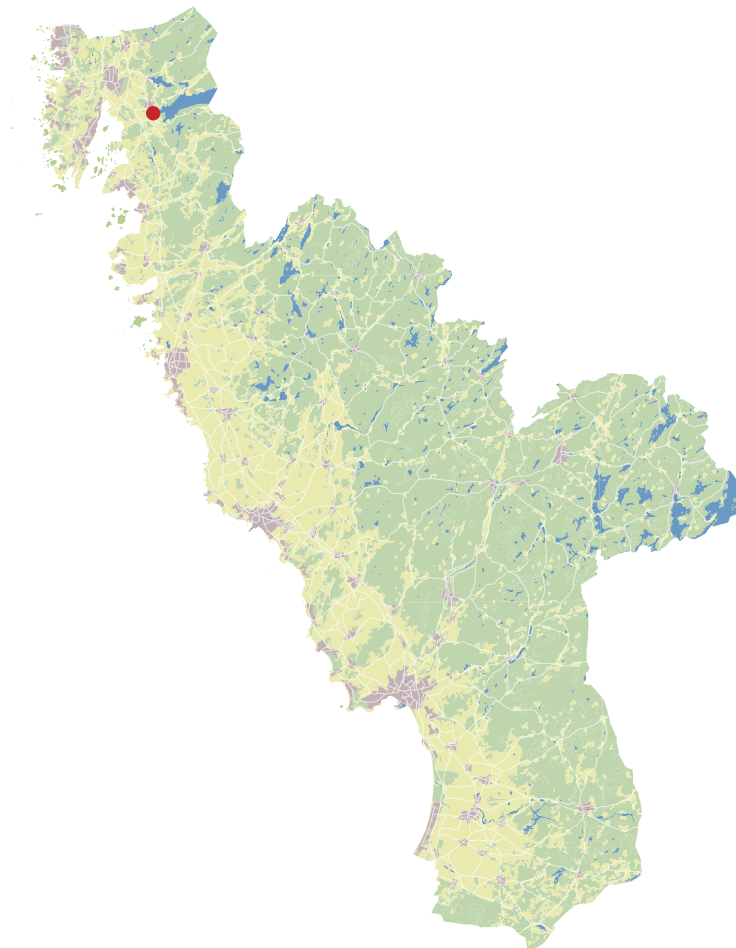
Anders Håkansson

Smedinge bys förhistoria

Halland, Kungsbacka kommun, Fjärås sn, Rossared 5:18, RAÄ 496

KULTURMILJÖ
HALLAND

Hallands Läns museer, Kulturmiljö Halland

Uppdragsverksamheten, Halmstad 2018

Arkeologisk förundersökning 2017

Omslagsbild: Schakt OS 914 mot norr med pågående inmätningar av arkeolog Mats Nilsson.

Foto: Leif Häggström. (fotonr 2018-50-5).

Layout: A. Andersson.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet.

Ärende nr ms2006/02316.

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Fornlämning RAÄ Fjärås 496	9
Historisk markanvändning	10
Syfte och frågeställningar	11
Undersökningsmetod	12
Undersökningsplanens måluppfyllelse	15
Resultat	16
Schakt, matjord och provgropar	16
Schaktbeskrivningar	16
Arkeologiska objekt	19
Makrofossilanalys	22
Fynd	22
Återkoppling till syfte och frågeställningar	24
Platsens kunskapspotential	25
Åtgärdsförslag	26
Tekniska och administrativa uppgifter	26
Referenser	27
 Bilagor	 29
Bilaga 1 Anläggningstabell	
Bilaga 2 Fyndlista	
Bilaga 3 Makrofossilanalys och tabell <i>Jennie Andersson, GEARK</i>	
Bilaga 4 Vedartsanalys <i>Thomas Bartholin</i>	
Bilaga 5 ¹⁴ C-datering <i>Göran Possnert, Ångströmlaboratoriet</i>	
Bilaga 6 Metalldetekteringsrapport <i>Jonas Paulsson, Kula HB</i>	
Bilaga 7 Ritningsförteckning	

SAMMANFATTNING

Förundersökningen genererade framför allt lämningar från tre tidsperioder; senneolitikum, yngre bronsålder samt vikingatid. Översiktligt sammanfaller den rumsliga bild av RAÄ Fjärås 496 som framkom vid provschaktsgrävning 1990, med den bild som tonar fram från hösten 2017's nu utförda arkeologiska förundersökning. Detta gäller en areal med boplatslämningar i förundersökningsområdets södra del, respektive en areal med glesare förekomst av boplatzanläggningar i områdets norra del. Kontrasten rörande informationsmängd och detaljeringsgrad mellan 1990 års provschaktsgrävning och nu utförd förundersökning är dock högst påtaglig.

Tillsammans med resultaten från undersökningar 1990 och 2016 påminner fornlämningen RAÄ 496 om andra undersökta lokaler i regionen, och påvisar en generell bebyggelsekontinuitet under yngre stenålder, brons- och järnålder. Även under historisk tid är området i bruk, som en del av Smedinge bys inägor och brukade jord. Fortsatta undersökningar vid lokalen kan bidra med ny kunskap kring bebyggelsens organisation, sociala miljö och bebyggelseutveckling över tid. Det finns här en stor potential att spegla områdets historia ur ett längre tidsperspektiv, inte minst i förhållande till den rika fornlämningsmiljön vid Göteborgsmoränen som innefattar ett långt tidsdjup av både bebyggelser och gravmiljöer. Särskilda möjligheter till kunskapsuppbyggnad finns kring bronsålderns gårds- och gravlandskap samt organisationen av bebyggelse och markanvändning (bandparcellsystem) under sen vikingatid.

BAKGRUND

Aktuellt förundersökningsområde om ca 30 000 m² ingår i en detaljplan antagen av Kungsbacka kommun år 1992. Företaget EKSTA Bostads AB planerar byggnation av 35–40 bostäder och gatunät m.m. i nordöstra delen av markområdet för nämnda detaljplan. Därvid berördes en stor del av den omfattande brons- och järnåldersboplatsten RAÄ 496 i Fjärås socken. Länsstyrelsen bedömde att arkeologisk förundersökning var rätt och relevant åtgärd, och personal vid Kulturmiljö Halland genomförde undersökningen i slutet av oktober och början av november 2017.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Förundersökningsområdet är beläget i direkt anslutning till bebyggelse längs Ärtvägen i nordöstra delen av Fjärås samhälle och cirka en kilometer norr om Fjärås kyrka. Området ligger på morän i slänten av Fjärås Bräcka. Nordväst och öster om planområdet finns ett par bergshöjder som reser sig ytterligare 20–30 meter över Bräckan. Förundersökningsområdet domineras av högt gräs, bitvis tät vegetation av buskar, snår och småträd. Ställvis syns stenblock i dagen. Norra delen av förundersökningsområdet är bevuxet med lövskog och här löper även en stengårdsgård. I detta lövskogsparti finns upptrampade stigar som till synes används frekvent.

Förundersökningsområdet är beläget inom ett av Hallands fornlämningstätaste områden, centralt i länets fornlämningsrikaste socken (figur 1). Sett ur kommunikativa aspekter återfinns RAÄ 496 i ett mycket fördelaktigt läge uppe på åsryggen av den mäktiga israndsavlagringen Göteborgsmoränen, vilken löper som en upphöjd korridor mellan sjöarna Lygnern och Stensjö i öst och de låglänta, forna havsvikarna i Kungsbackaområdet i väst (Strömberg 1995:39f, Wranning 2004:228f). Den långsträckta, markanta höjdryggen utgör en del av den medeltida så kallade Kungsleden genom länet och har med största sannolikhet nyttjats som strategisk färdväg under snart sagt alla tider, vilket inte minst den komplexa fornlämningsbilden minner om; via åsryggen har man lämpligast tagit sig fram i nordsydlig riktning och via Lygnern och dess anslutande vatten-system har man såväl sommar som vinter snabbast färdats i östvästlig riktning, mellan kustbygd och inland. Göteborgsmoränen – i vissa sammanhang även benämnd *Fjäråslinjen* (se Jonsäter 1979 och där anförda referenser) – utgör även inte bara en topografisk/geologisk gräns utan kan även ses som något av en nordsydlig kulturell skiljelinje mellan den öppna, bördiga slättbygden och det bergiga, skogsrika inlandet.

Närområdets rika och komplexa fornlämningsbild är alltför omfattande för att beskrivas i detalj men domineras av ensamliggande gravar, gravgrupper och gravfält med rösen, högar, stensättningar av varierande form och resta stenar, vilket sammantaget indikerar en tillblivelse- och brukandetid under såväl brons- som järnålder. Av tidigare antikvariska insatser på lokalen framgår det att RAÄ 496 företrädesvis rymmer omfattande boplatslämningar från bronsålder, äldre och yngre järnålder och sannolikt även medeltid. Detta långa tidsdjup är något som går igen på flera lokaler i området, inte minst på gravfälten. Exempelvis vet vi att Ligravfältet (RAÄ 81:1) uppe på Fjärås Bräcka ett par kilometer söder om RAÄ 496 rymmer gravar från såväl bronsålder som från äldre järnålder och vikingatid (se exempelvis Särilvik & Andersson 1979, Ängeby 2000). Tillika påträffades vid undersökningar av RAÄ 25 och 26 ett par kilometer norr om RAÄ 496 lämningar från såväl bronsålder som från äldre järnålder och folkvandringstid (Jonsäter 1979).

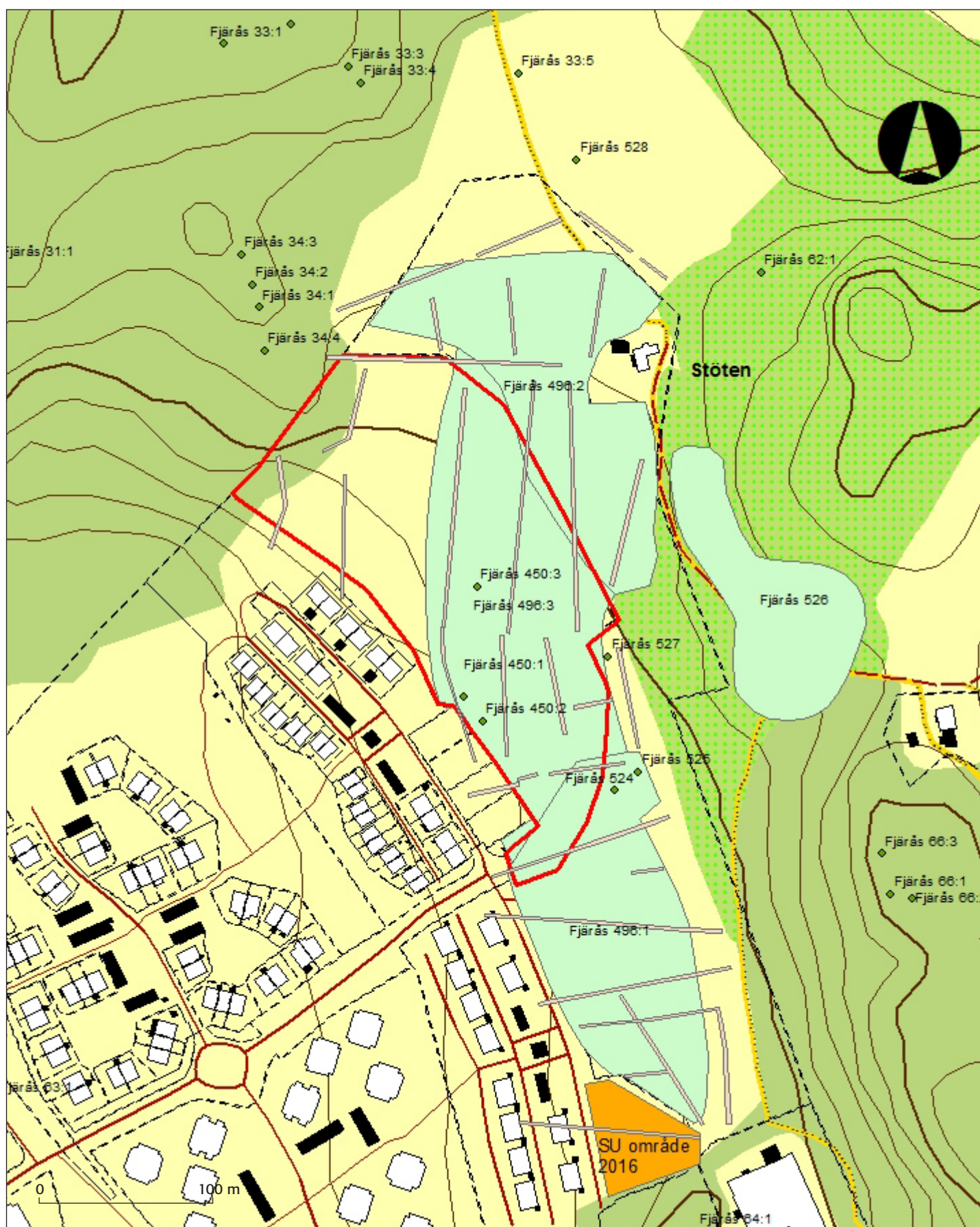
Med tanke på fynden av slagg och deglar för metallgjutning inom RAÄ 496 – en påtaglig indikation på platsens hantverksrelaterade verksamhet – är det av vikt att notera att det finns ytterligare ett antal lokaler med gjutformar och deglar men även med järnslag i trakten, vilket kan antas antyda förekomsten av en utbredd metallurgisk hantverkstradition i området under såväl brons- som järnålder. En annan art av hantverk som kännetecknar denna del av norra Halland och därför också bör nämnas är den flitiga förekomsten av täljstensföremål – företrädesvis sländtrissor men även deglar – i Fjärås socken, vilket med stor sannolikhet vittnar om lokal brytning, föremålstillverkning och bruk av täljsten under järnåldern, eventuellt redan under bronsåldern.

I samband med undersökningarna av de ovan nämnda gravarna RAÄ 25 och 26 påträffades också en äldre boplat under gravarna (Jonsäter a.a.). I övrigt är det i närområdet till RAÄ 496 framförallt boplotsundersökningarna i Tom (RAÄ 504), Orred (RAÄ 499) och Fjärås Vallby (RAÄ 512) som bidragit till att forma rådande kunskapsläge rörande

traktens boplatsmiljöer. Det är för övrigt även rapporterna från två förstnämnda undersökningar som man finner de bästa, mest fullödiga genomgångarna av fornlämningsmiljön uppe på Bräckan (Ängeby 2001, 2002). I Fjärås Vallby, beläget endast drygt sexhundra meter väster om RAÄ 496, påträffades en förromersk bosättning med sammanlagt fem långhus, varav ett gick att följa i två ombyggnadsfaser (Ängeby 2005). Tillsammans med husen/huset i Orred, samt eventuellt även två odaterade hus i Almedal i grannsocknen Frillesås utgör långhusen i Fjärås Vallby en nordhalländsk variant av en byggnadstradition vi även känner från exempelvis Kungälvstrakten och Jylland, där väggarna förankrades i rännor istället för med rader av stolpar. Denna typ av vägglinjer skiljer den äldre järnålderns byggnader i Fjärås-Frilesåstrakten helt från övrig samtida byggnadstradition i Halland (Wranning 2015:194).

Samtidigt som Fjärås Vallby, Tom och Orred är de bästa exemplen på närområdets bosättningar från framförallt metaltid så kan de också sägas vara varandras absoluta motpoler. I fallet Fjärås Vallby rör det sig om en ytmässigt utbredd men förhållandevis kortvarig (cirka 350 år) bosättning anlagd på en knappt märkbar förhöjning i flack odlingsmark. I fallet Orred rör det sig om en ensamgård (ett antal byggnadsfaser av en och samma byggnad) som varit i bruk under mycket lång tid – av allt att döma 500–600 år – i ett topografiskt påtagligt avgränsat läge. I fallet Tom rör det sig om en mycket omfattande lokal sett såväl till utbredning och innehåll som tidsdjup, belägen i ett öppet krönläge, ett boplatssområde med två tydliga kronologiska tyngdpunkter; mellersta bronsålder och romersk järnålder–folkvandringstid. Allt som allt identifierades tio huslämningar från sagda intensiva bruksperioder. Till detta resultat kan även föras två byggnader med troligt senvikingatida eller medeltida ursprung. När dessa platser betraktas i ett jämförande sken gör Ängeby i Tomrapporten bedömningen att nu aktuella RAÄ 496 är av likartad karaktär som Tom (Ängeby 2002).

Sammanfattningsvis är det en målsättning av klargöra vilken karaktär och kronologiskt tidsdjup RAÄ 496 har. I skenet av tidigare undersökningar i närområdet är det av stort intresse att utröna huruvida den äldsta järnålderns till synes mikroregionala byggnadstradition med rännväggar praktiserats även här. Det år 2016 slutundersökta partiet av RAÄ 496 innehöll ett treskeppigt långhus som sägs vara 4,5 meter brett. Det framgår inte om detta mått anger bredden vägg till vägg eller bredden på den takbärande konstruktionen, vilket i många fall är det enda som återstår av huslämningar. Om sistnämnda antagande är det rätta så indikerar sagda bredd starkt att det rör sig om bronsålder. Vidare indikerar det enskeppiga huset på platsen starkt att vi även kan förvänta oss boplatslämningar från sen vikingatid och/eller tidig medeltid. I detta sammanhang skall även områdets noterade diken beaktas, då dikenas periodiskt upprepade avståndintervall indikerar att det kan röra sig om äldre parcellerad åkermark. Förekomsten av deglar föranleder frågeställningar rörande platsens metallurgiska hantverk, såväl dess kronologiska tidshorisont som hantverkets art och utövarnas socioekonomiska status.

Figur 2. Förundersökningsområdet 2017 (rödmarkerat), förundersökningsområdet 1990 (rosa) samt omgivande fornlämningar. Skala 1:3000.

Fornlämning RAÄ Fjärås 496

Fornlämningen RAÄ 496 upptäcktes i samband med utredning inför detaljplan år 1989. Vid den påföljande förundersökningen som ägde rum i maj månad 1990 befanns de arkeologiska lämningarna vara omfattande och utgöra en brons- och järnåldersboplats (figur 2). Bosättningsområdet täcker en areal på drygt 65 000 m² beläget på en svag sluttning mot sydväst och väst. Bosättningen inramas av höjdområden i öster och norr, där flera gravmonument byggts på krönlägen. Inom boplatssområdet finns tre platser med hållristningar, vilka utgörs av älvkvarnsförekomster inhuggna i jordfasta stenblock (RAÄ Fjärås 450:1–3 och 527). I östra delen av boplatssområdet finns två mindre gravhögar (RAÄ Fjärås 524 och 525).

Den tolkning som gjordes av lokalen år 1990 beskrev en uppdelning i tre delar. En boplats i söder låg inom ett cirka 220x110 meter stort område på en svagt sluttande naturlig terrassbildning. I provschakten iakttogs en mängd anläggningar som stolphål, härdar och gropar, samt gropar med bränd säd. Därtill noterades ugnar och deglar för bronsgjutning. Fynd av keramik och flinta daterade lokalen preliminärt till brons- och äldre järnålder.

En boplats i norr låg på det plana krönet av bräcken över ett cirka 200x80x170 meter stort område. I provschakten iakttogs en mängd anläggningar som stolphål, härdar och gropar samt ugnskonstruktioner. Fynd av keramik och en sländtrissa daterade lokalen till yngre järnålder.

Över stora delar av 1990 års förundersökningsområde noterades ett svart sandigt kulturlager av varierande tjocklek omedelbart under ploglagret. Det förekom även otydliga svackor efter igenlagda diken med inbördes avstånd på cirka 10 meter. Dessa tolkades vara rester av äldre åkersystem knutna till närliggande äldre Smedinge by (RAÄ 526) (Svedberg 1990).

År 2016 genomfördes en arkeologisk förundersökning och en därpå följande arkeologisk undersökning av södra delen av Fjärås 496:1, inför byggnation av bostäder. Inom en 2 800 m² stor yta dokumenterades då en gårdslämning med bland annat spår av långhus, ekonomibyggnad och hägn.

Det nu aktuella förundersökningsområdet berör endast den nordligaste delen (cirka 1500 m²) av den år 1990 definierade södra boplatssens och tangerar endast den västliga ytterkanten av den norra boplatssens. Den del av förundersökningsområdet som sammanfaller med 496:3 utgörs enligt rapporten av ”ytterområde med glesa lämningar” enligt den figur som presenteras i förundersökningsrapporten. I rapporttexten står nämnt att det ”framkom glesare bebyggelselämningar i form av stolphål och gropar samt en del slag” (Svedberg 1990). De jordfasta stenblocken med inhuggna älvkvarnsförekomster Fjärås RAÄ 450:1–3 befinner sig inom det nu aktuella förundersökningsområdet.

HISTORISK MARKANVÄNDING

Förundersökningsområdet omfattar en yta som på laga skifteskartan från 1833 (M13-46:1, Lantmäteristyrelsens arkiv) både var åker och äng i Smedinge by, men som också gränsade till en höjd på utmarken i nordväst, alldeles utanför inägorna. Byn ingick i ett större sammanhängande inägoområde med flera bebyggelseenheter. Stense-red, Ögärdet (senare Nedre Ögärdet), Brattås, Kappekulla och Svartsängen var underliggande hemman till det i norr belägna Rossared, ett säteri med rötter ner i medeltiden.

Figur. 3. Delar av laga skifteskartan från 1833 (M13-46:1, Lantmäteristyrelsens arkiv) med undersökningsområdet markerat. År 1833 bestod området både av åker och äng i Smedinge by, men gränsade även till en höjd på utmarken i nordväst, alldeles utanför inägorna. Ängsyrtorna i nordväst benämns i graderingslängden som Gårdakrok indikerar en äldre, övergiven bebyggelse i området.

Det aktuella området bestod 1833 av, i stora delar, parcellindelade åker- och ängsstycken, ett mönster som kan ha sitt ursprung i tidigmedeltid. De benämns från norr till söder som Nordgärdet, Risäckra och Sunnergärdet. Bebyggelsen i Smedinge ligger, som i många andra byar i Halland, i ett sekundärt läge på utmarken öster om den hägnade åker- och ängsmarken.

Fyra ängsytor, delvis belägna i förundersökningsområdet, benämns i graderingslängden som Gårdakrok vilket möjligen kan indikera en äldre, övergiven bebyggelse i närområdet. De två sydliga betecknas som sidlänta och den västra också som kärraktig. De nordliga står som berg- eller stenbundet.

I södra delen av Risäckra finns inritat en cirkulär markering i åkern som kan vara läget för en numera bortodlad gravhög eller ett röse. Den ligger i kanten på förundersökningsområdet.

Vid en granskning av förundersökningsområdet i FMIS med bakrundskarta med inställningarna terränglutning och terrängkuggning syns parcellindelningen av åker- och ängsstycken, som redovisas på 1833 års laga skifteskarta, tydligt i terrängen.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Förundersökningens syfte var att fastställa och beskriva fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt att ta tillvara fynd. Med fornlämningens komplexitet avses dess olika delar och hur de relaterar till varandra. Resultatet skulle kunna ligga till grund för länsstyrelsens beslut om tillstånd till ingrepp i en fornlämning. Förundersökningen av Fjärås 496 skulle med ett vetenskapligt arbetssätt inriktas på att ta fram ett relevant underlag inför en med stor sannolikhet kommande arkeologisk undersökning. Länsstyrelsen angav i förfrågningsunderlaget att förundersökningen skall utföras med hög ambitionsnivå. Resultaten från förundersökningen skulle kunna ge länsstyrelsen stöd vid formuleringen av inriktning, ambitionsnivå och målgrupper för en arkeologisk undersökning.

Utöver att svara mot det ovan nämnda övergripande syftet redovisas här de specificerande frågeställningar som Kulturmiljö Halland ville söka besvara vid förundersökningen:

- Vilken sorts boplatslämningar fanns representerade inom ytan. Fanns det samlade huskonstruktioner? Om ja, hur förhöll de sig tidsmässigt till varandra? Hur förhöll de sig till södra respektive norra boplatstyten (som definierades vid förundersökningen 1990) och de boplatslämningar som påträffades och undersöktes 2016 i södra delen av RAÄ 496:1?
- Vid undersökningen 2016 framkom ett enskeppigt långhus i nnv-sso riktning, som typologiskt möjligen kan knytas till tidigmedeltid. Fanns det spår efter tidigmedeltida bosättning även inom den nu aktuella ytan?
- De otydliga svackor efter igenlagda diken med inbördes avstånd på ca 10 meter som noterades vid förundersökningen 1990, och som tolkades vara rester

av äldre åkersystem knuten till närliggande äldre Smedinge by (Fjärås RAÄ 526) var det rester efter parcellåkersystem? I FMIS med bakgrundskarta med inställningarna terränglutning och terrängskuggning syntes parcellindelningen av åker- och ängsstycken inom det nu aktuella förundersökningsområdet. Till vilken tid kunde de dateras?

- De stenåldersfynd (flinta och keramik) som påträffades som lösfynd vid förundersökningen 1990, kunde de tidsmässigt knytas till specifika lämningar inom det aktuella förundersökningsområdet?
- Vid förundersökningen 1990 konstaterades att de två förmodade odlingsrösen var gravar uppbyggda av till synes utvalda 5–15 cm stora runda flata stenar (Fjärås RAÄ 524 och 525). Det ena röset avslutades med en kantkedja av ca 30 cm stora stenar medan det andra hade en glesare kantkedja av 0,5–1,0 meter stora jordfasta stenar. Dessa är belägna precis öster om den nu aktuella förundersökningssytan. Fanns det fler gravar inom förundersökningsområdet och till vilken tidsperiod kunde de i så fall knytas?
- Kulturlagret, vad representerade det på platsen? Hur har det tillkommit, vad innehöll det? Gick det att erhålla en möjlig datering av det?
- Vilka spår efter hantverk fanns inom platsen? Vid förundersökningen 1990 framkom bland annat sländtrissor, keramik, degelfragment. Fanns liknande fynd med koppling till hantverk och boplatsens ekonomi inom den nu aktuella ytan?
- Vad för sorts ugnar fanns inom ytan? Var det ugnar som använts vid järnframställning, matlagning, finhantverk? Vilka metallhantverk fanns det spår av?

UNDERSÖKNINGSMETOD

Aktuellt planområde hade en area på 30 000 m². Fornlämningens rumsliga utbredning inom denna yta var ej helt klarlagd och därför utgjorde hela planområdet ett förundersökningsområde. Förundersökningen genomfördes genom att en stor bandgående grävmaskin tog upp sökschakt jämt fördelade över förundersökningssytan. Provschaktningen skedde genom dubbla skopsbredder och utvidgade ytor där så var befogat. Detta i syfte att klarlägga förekomst av anläggningsstrukturer, exempelvis i form av stolphålsrader eller rännor till långhus. I förundersökningsschakten avlägsnades matjorden skiktvis så att alven frilades och alla äldre nedgrävningar – anläggningar – rensades fram och markerades. Inom valda delar av förundersökningsschakten sparades delar av kulturlager för att undersöka dess typ, karaktär och funktion, samt innehåll av fynd i provrutor. Förundersökningsschakten sökte även fånga förekomst och utbredning av de diken tillhörande äldre åkersystem som noterades vid förundersökningen 1990. Detta i syfte att undersöka och söka datera dessa.

I Länsstyrelsens förfrågningsunderlag stod angivet att provschaktsgrävningen med eventuellt utvidgade ytor skulle uppta mellan 10–15 % av förundersökningsområdets yta på 30 000 m². Det innebär att mellan 3 000 och 4 500 m² alv skulle friläggas i förundersökningsschakten. Uppskattningsvis skulle cirka 1200 löpmeter utredningsschakt dras jämt fördelat, med dubbel skopbredd, med cirka 25 meters mellanrum över hela förundersökningsområdet i främst nordsydlig riktning. Den nordvästra delen av förundersökningsområdet utgjorde av ett skogsområde tätt beväxt med lövträd och buskar. Inom detta parti var det ej möjligt att utföra schaktning med en stor maskin utan här

Figur 4. Arkeolog Jonas Paulsson under pågående metalldetektering av matjorden.
Foto: Leif Häggström.
(fotonr 2018-50-4).

användes en liten grävmaskin för att komma till och kunna utföra schaktning i den täta vegetationen.

Enligt länsstyrelsens direktiv skulle sökning efter metallfynd i matjordslagret genomföras med hjälp av metalledetektor i samband med provschaktsgrävningen. Efter konsultation med arkeolog Jonas Paulsson som Kulturmiljö Halland kom att anlita för att utföra metalledetekteringen, bestämdes att metalledetektering utförs vid tre tillfällen. Det första tillfället ägde rum vid provschaktningen för att undersöka metallförekomst i matjordslager. Det andra tillfället skedde efter framrensning av anläggningar och kulturlager i förundersökningsschakten. Anläggningar och kulturlager söktes då av med hjälp av metalledetektor. Efter igenläggning av schakten genomfördes ytterligare en metalledetektering i syfte att grundligt gå igenom matjorden i sökschakten över hela den aktuella förundersökningsytan. Genom att utföra en efterundersökning av matjorden i förundersökningsschakten kunde en samlad bedömningsbild av metallförekomst i matjorden över hela förundersökningsområdet erhållas. Efterundersökningen genomfördes så snart förundersökningsschakten var igenlagda.

Samtliga anläggningar, fynd, relevanta topografiska fenomen, schaktbegränsningar etcetera mättes in med GPS. Ett representativt antal anläggningar av olika karaktär provgrävdes till hälften i syfte att klarlägga lämningarnas typ, karaktär och funktion, varefter profilritning och dokumentation av återstående halva skedde. Särskilt valdes anläggningar som kunde ge daterande material i form av antingen ledartefakter eller material för ^{14}C -prov. I förekommande lager skulle provgropar grävas i syfte att klarlägga lagrens typ, karaktär, funktion, samt innehåll av fynd.

Att göra en relevant beräkning av anläggningsförekomst inom den frilagda alven i förundersökningsschakten utifrån den tidigare arkeologiska insatsen i området lät sig inte göras då det i rapporten för den utförda förundersökningen 1990 helt saknades uppgifter om antal anläggningar, fynd och jordmån. Det enda som man kunde utläsa från figuren över schakten är att det bitvis inom förundersökningsschakten var mycket tätt med anläggningar och att de utgjordes av stolphål, härdar, ugnar och gropar av olika storlek och att dessa låg koncentrerade inom i huvudsak två områden (se beskrivningen av fornlämning RAÄ 496).

Såg man till anläggningstätheten inom det intilliggande 2 800 m² stora parti av den södra delen av RAÄ 496:1 som var föremål för arkeologisk undersökning i månadsskiftet oktober/november 2016 och använde det som rättesnöre, så skulle uppskattningsvis cirka 400–450 anläggningar påträffas i sökschakten och utvidgade partier förutsatt att cirka 3 500 m² alv frilades inom det aktuella förundersökningsområdet. För att förundersökningens målsättning skulle uppnås beräknades cirka 100-talet anläggningar att undersökas och dokumenteras.

Vid förundersökningen 1990 undersöktes delvis två förmodade odlingsrösen vilka istället bedömdes vara gravar. Undersökande arkeolog skrev i förundersökningsrapporten att man vid en framtida exploatering borde ta i beaktande att det kan finnas ytter-

ligare gravar som ej var synliga ovan mark. Denna information togs i beaktande genom att förundersökningsschakten i möjligaste mån placerades över lägen inom förundersökningsområdet där potential fanns för gravar. Förundersökningsschakt kom även att dras invid stenblocken med älvkvarnsförekomst, i syfte att följa upp dessa fornlämningar och se om det fanns förhistoriska lämningar i direkt anslutning till dem.

Jordprover för *makrofossilanalys* samlades in i ett noggrant urval av anläggningar, vilka förväntades kunna bidra med information kring byggnaders funktion och/eller funktionella rumsindelning, men även med information kring gårdars ekonomi/utkomst. Makrofossilanalysen utfördes av Anneli Ekblom GEARK, Uppsala Universitet. I de relevanta anläggningar som uppvisades inslag av större mängder träkol insamlas detta för ^{14}C -analys för datering samt *vedartsanalys*, vilken primärt syftade till att ge en bättre bild av gårdens/gårdarnas omgivande miljö och hur de boende valt att nyttja densamma. Vedanatomi-analysen utfördes av Thomas Bartholin och ^{14}C -analysen gjordes av Ångströmslaboratoriet i Uppsala. Alla prover och fynd mättes in med totalstation och relaterades till sina respektive kontexter direkt i fält. Detta gjordes för att snabbt kunna erhålla en god bild av fyndspridning och för att minimera/eliminera risken av sammanblandning av material, samt inte minst för att snabba upp registreringsprocessen under bearbetnings- och avrapporteringsmomentet. I samband med fältarbetena kontaktades Länsstyrelsen för uppföljningsmöte som skedde då schaktdragningen var genomförd. Generellt kom fynd som ansågs vara av betydelse för tolkning kopplat till de specificerade frågeställningarna att prioriteras, omhändertas och bearbetas. Fyndhanteringen påbörjades redan under fältarbetsfasen. Beredskap fanns även för röntgning och konservering av sju metallobjekt. Allt konserveringsarbete utfördes av SVK (Studio Västsvensk Konservering) i Göteborg.

UNDERSÖKNINGSPLANENS MÅLUPPFYLLELSE

Undersökningens mål uppfylldes förutom schaktningen i förundersökningsområdets sydvästra del där det ej var möjligt att gräva provschakt. Detta beroende på att mark tagits i anspråk för att skapa en trädgårdsanläggning med gräsmattor och planteringar.

Intelligande ytor, inom fornlämningsområdet, var även sönderkörda av grävmaskiner. Därvid hade del av fornlämning RAÄ 496 direkt påverkats.

Figur 5. Trädgårdsanläggning med gräsmattor och planteringar, som var anlagd inom fornlämningsområdet. Foto: Leif Häggström. (fotonr. 2018-50-1).

RESULTAT

Schakt, matjord och provgropar

Schakten spreds ut jämnt över förundersökningsområdet för att ge en representativ bild av arealen. En mindre grävmaskin nyttjades i områdets nordvästra del bland träd och vegetation, och vid grävning i detta område undveks trädens rötter i möjligaste mån. Sammantaget maskingrävdes 1168 löpmeter provschakt med dubbel skopsbredd. Upptagen areal var 3 457 m² av undersökningsområdets 30 000 m², vilket motsvarar 12% av ytan.

Matjordens tjocklek varierade mellan 0,3-0,5 meter och avtorvades initialt ca 0,2 meter för att möjliggöra en metalledetektering. Partier av matjorden sparades även för lokalisering av kulturlager och handgrävning av provgropar. Sammanlagt grävdes sex gropar på 1 x 1 meter, fördelat på schakten OS1157, 1133, 876, 2988 samt 2485. Baserat på övervakningen vid den skiktvisa schaktningen med grävmaskin samt handgrävning av provgropar, kan det konstateras att det inte förekommer några bevarade kulturlager inom området. Den mörka sandiga jord under ploggången som noterats vid tidigare undersökningar utgörs däremot av kolluvier i form av oplöjd äldre mark, sannolikt efter förhistoriska åkerstycken.

Schaktbotten varierade inom området. I de norra och västra delarna bestod moränen av siltig och bitvis lerig sand med inslag av rostjord. I de nordöstra delarna var sanden bitvis torvig och områdets södra delar bestod moränen av grus med inslag av mindre stenar.

Schaktbeskrivningar

OS369. Längd 106,5 meter, 370,7 m². Matjord 0,4 meter. Underliggande moränsand med enstaka sten 0,2 till 0,5 meter i diameter. 2A621 tidigare FU-schakt 1989/90, även 2A630.

OS644. Längd 85,9 meter, 304,29 m². Matjord 0,3 meter. Underliggande moränsand med enstaka sten 0,2 till 0,5 meter i diameter. Schaktet vattenfylls i söder. I den sydöstra delen en stenansamling 2A683 kring block 2TB693.

OS611. Längd 56,6 meter, 208,53 m². Matjord 0,4 meter, söder om stenblock 2TB693, 0,7 meter matjord. Underliggande brunt till ljusbrunt siltigt och lerigt morängrus. Södra delen vattenfylls med ställvis topografiska avsatser.

OS845. Längd 64,9 meter, 206,7 m². Schaktet avtorvat cirka 0,15 meter av grässvålen ned till matjord för metalledetektering.

OS876. Längd 10,6 meter, 31,1 m². Som ovan ej bottenschaktat. Schaktat ned till 0,45 meter för att undersöka eventuellt kulturlager.

OS2988. Längd 11,5 meter, 36,6 m². Som ovan ej bottenschaktat. Schaktat ned till 0,45 meter för att undersöka eventuellt kulturlager.

OS914. Längd 50,6 meter, 191,3 m². Initialt avtorvat för detektering, 0,2 meter. Därefter schaktat till underliggande brunt morängrus. Matjordslager 0,3 till 0,4 meter. I schaktet ett jordfast stenblock 2TB942 med stenpackning i sydväst, 2A952 bestående av sten i storlek 0,05 till 0,2 meter i diameter.

OS959. Längd 18,3 meter, 59,2 m². Initialt avtorvat 0,2 meter för metalledetektering. Därefter schaktat ned till underliggande markmaterial. Matjord 0,3 meter ovan brunt morängrus.

OS882. Längd 95,8 meter, 300,6 m². Initialt avtorvat 0,2 meter i söder för metalledetektering. Därefter schaktat ned till underliggande markmaterial. Matjord 0,3-0,5 meter ovan siltigt till lerigt ljusbrunt underlag i norr och brun morängrus i söder.

OS1043. Längd 108,1 meter, 341 m². Avtorvat 0,2 meter för metalledetektering.

OS1133. Längd 104,5 meter, 326,9 m². Avtorvat 0,2 meter för metalledetektering. Därefter schaktat ned till underliggande markmaterial. Matjord 0,3-0,4 meter ovan siltigt till lerig moränsand.

OS1157. Längd 82 meter, 262,5 m². Avtorvat 0,2 meter för metalledetektering. Därefter schaktat ned till underliggande markmaterial. Matjord 0,3-0,4 meter ovan siltigt till lerig moränsand.

OS1213. Längd 62,4 meter, 190 m². Initialt avtorvat 0,2 meter för metalledetektering, och därefter avbaning i söder. Matjord 0,4 meter. Därefter underliggande brun vattenmättad moränsand.

OS1995. Längd 26,3 meter, 80,6 m². Matjord 0,3 meter med underliggande brun moränsand och inslag av rostjord.

OS2078. Längd 38,1 meter, 124,3 m². Matjord 0,3 meter med underliggande brun moränsand och inslag av rostjord.

OS2121. Längd 7,2 meter, 20,3 m². Matjord 0,3 meter med underliggande brun moränsand.

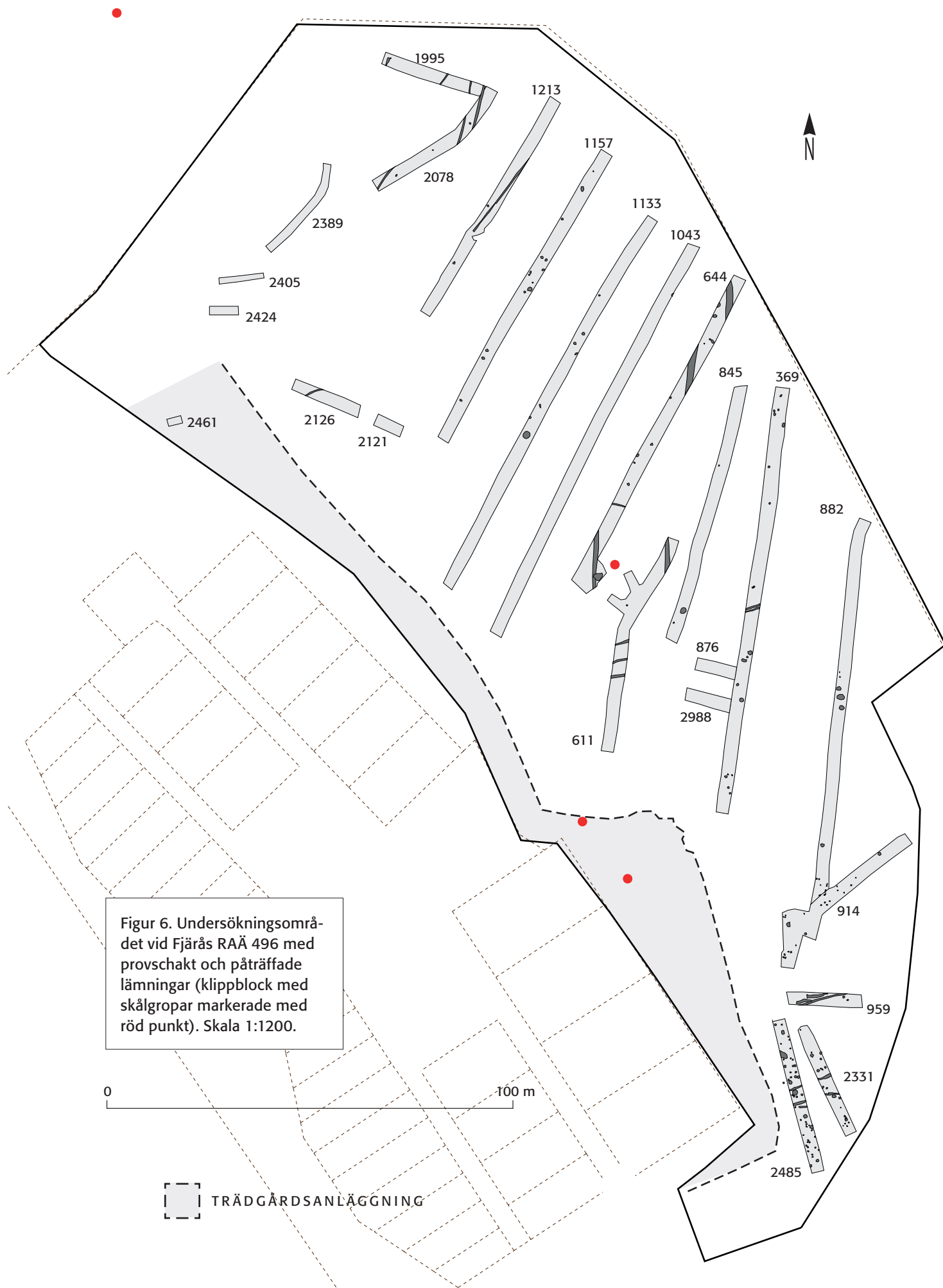
OS2126. Längd 17,8 meter, 53,3 m². Matjord 0,3 meter med underliggande brun moränsand.

OS2347. Längd 10,9 meter, 15,6 m². Matjord 0,3 meter med underliggande brun moränsand.

OS2389. Längd 27 meter, 53,6 m². Matjord 0,3 meter med underliggande brun moränsand.

OS2424. Längd 7,4 meter, 15,5 m². Matjord 0,3 meter med underliggande brun moränsand.

OS2461. Längd 3,7 meter, 6,4 m². Siltig fyllning under grästorv på 0,15 meter. Troligen påförda massor till minst en meters djup.

OS2485. Längd 38,9 meter, 125,9 m². Matjord 0,3 meter med underliggande brun moränsand/grus och med enstaka sten 0,2 meter i diameter.

OS2331. Längd 29,5 meter, 92,7 m². Matjord 0,3 meter med underliggande brun moränsand/grus och med enstaka sten 0,2 meter i diameter.

Arkeologiska objekt

Lämningsstyp	Plandokumenterade	Undersökta
Grop	29	14
Härd	6	5
Lager	4	4
Ränna	27	6
Stenpackning	2	1
Stolphål	135	74
Summa:	203	104

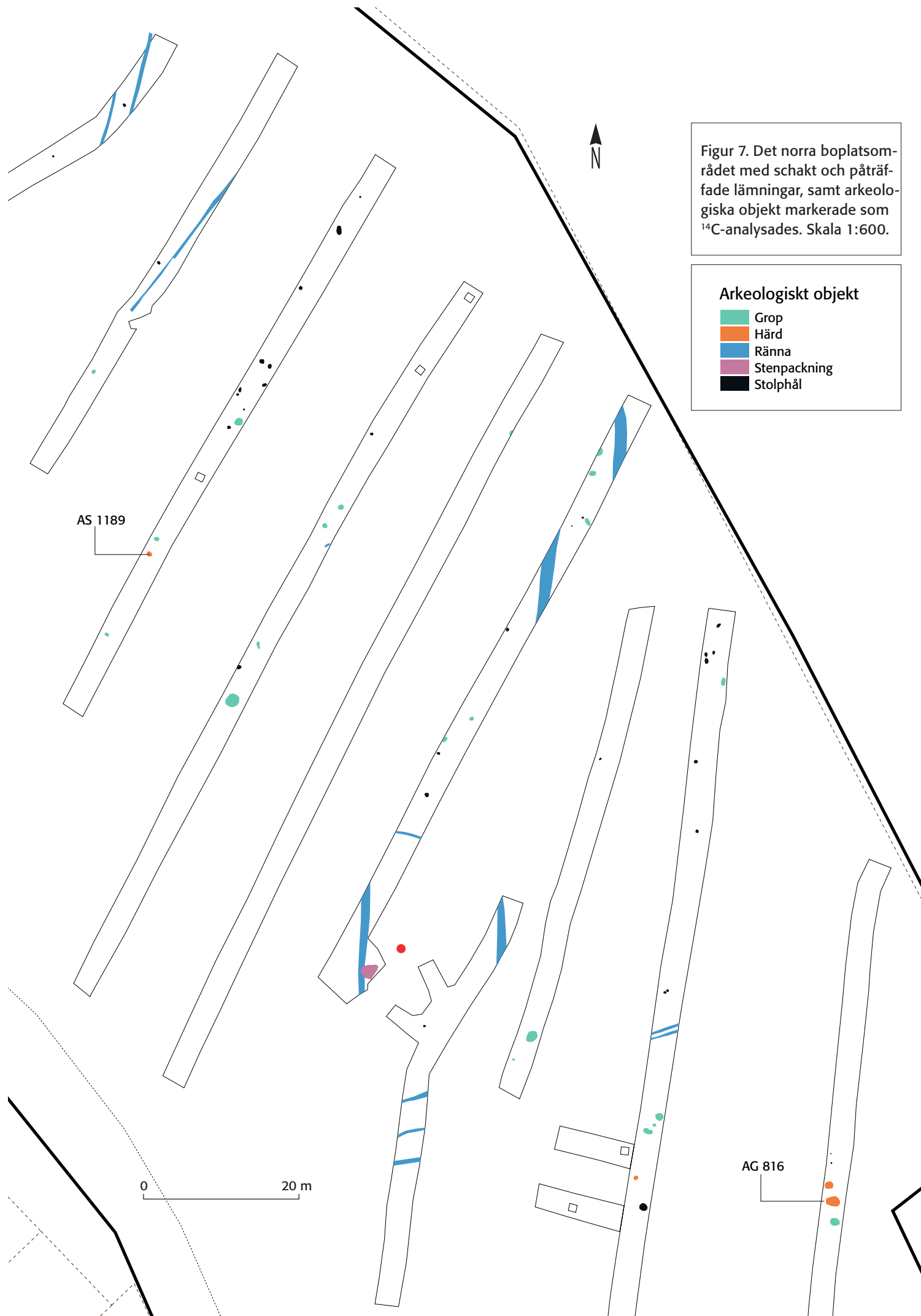
Tabell 1. Plandokumenterade och undersökta arkeologiska objekt fördelat på lämningstyper.

Sammantaget mättes 203 arkeologiska objekt in med GPS/RTG. Dessa utgjordes i huvudsak av boplatslämningar med intensiv tyngdpunkt i söder. Den förväntat höga anläggningstätheten som baserades på underlag från undersökningen längre söderut år 2016, visade sig därmed endast överensstämma med det plana området i söder i schakten OS2485, 2331, 959, 914 och södra delarna av OS882, 369.

I de sluttande partierna längre norrut var anläggningstätheten låg och längst i norr framkom boplatslämningar av mer extensiv art, bestående av stolphål, gropar och enstaka härdar. Det är möjligt att dessa lämningar är belägna i utkanten av ett större boplatsområde som fortlöper norrut utanför aktuellt område. Prover för ¹⁴C-analys togs i härd AH1189 samt härd AH816, varav den senare är belägen i gränsområdet mellan de båda boplatsområdena. Analyserna resulterade i dateringar till senneolitikum respektive yngre bronsålder, period IV (tabell 2).

Boplatsområdet i söder utgjordes av stolphål, gropar och härdar och ska ses som en del av ett större bebyggelseområde, som även inkluderar undersökningsytan från år 2016. Ett antal större stolphål med stenskonning utgör sannolikt takbärare i flera generationer byggnadslämningar som haft en sydväst-nordöstlig sträckning. Prover för ¹⁴C-analys togs i stolphål AS2303 som resulterade i en datering till senmedeltid (1500-tal), AS2651 som daterades till vikingatid (troligt 900-tal) och AS2662 även den med en datering till vikingatid (troligt 800-tal). Även en intilliggande grop AG2690 analyserades, som resulterade i en datering till yngre bronsålder period V. I boplatsområdet norra del analyserades stolphål AS456, som daterades till sen vikingtid (ca 950-1050) samt AS1416 som erhöll en senneolitisk datering (tabell 2).

När det gäller arkeologiska objekt i anslutning till de jordfasta stenblocken, framkom två stenpackningar (A683, A952) i schakt OS644 och 914. Den undersökta A952 innehöll

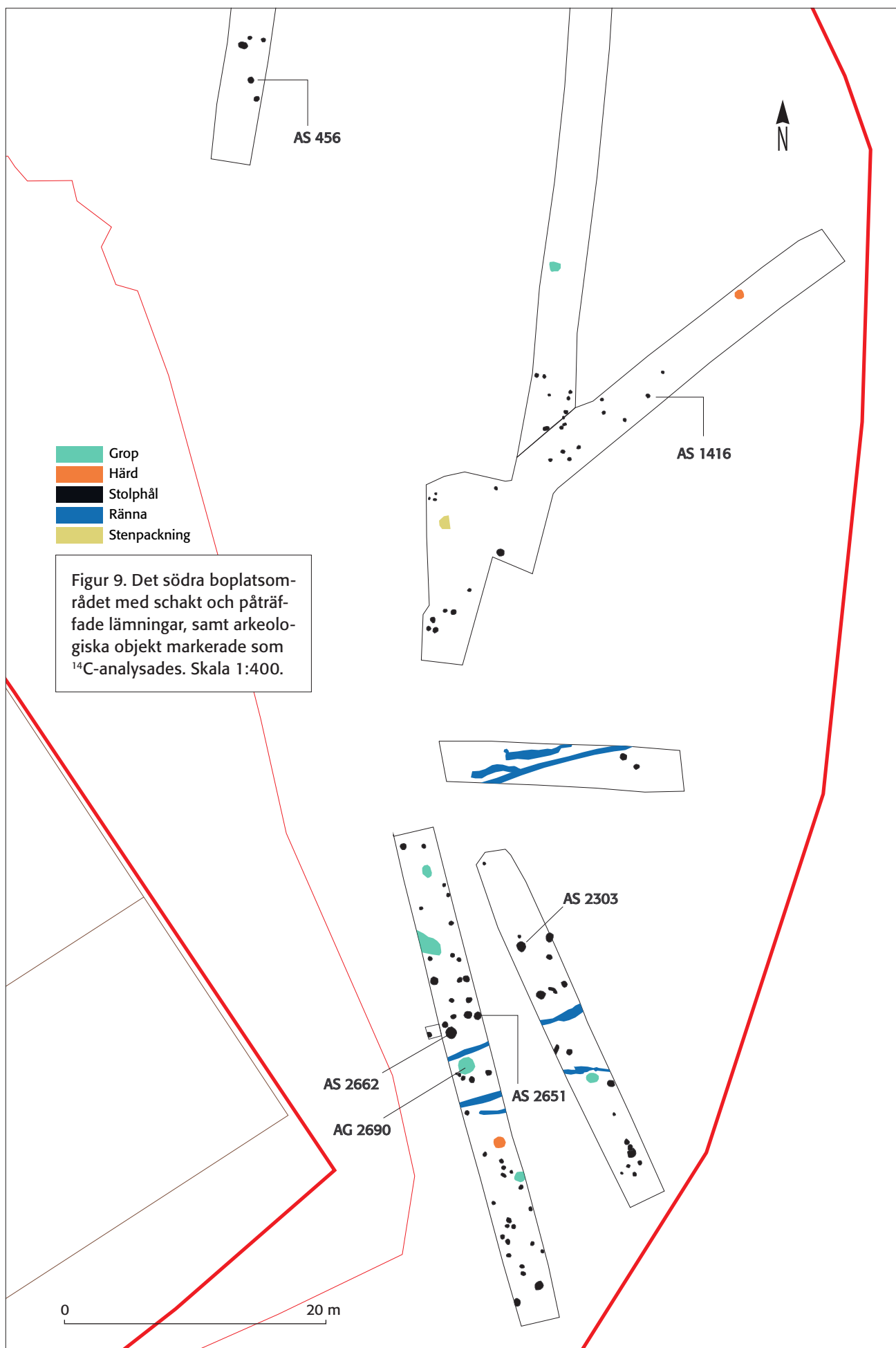
Figur 8. Markerade älvkvarnar från den sydvästra delen av fornlämningen. Foto: Leif Häggström. (fotonr. 2018-50-23).

mindre stenar, 0,1-0,15 m, som låg ovan grå humös jord. Utöver detta påträffades inget material som kunde ge information om stenpackningarnas funktion och ålder. Älvkvarnarna på stenblocken rensades fram och markerades med vit färg (fig. 7, 9)

Av de 27 inmätta rämnorna undersöktes 6 stycken. Merparten av rämnorna var smala, endast 0,3 meter breda och 0,1-0,15 meter djupa. Den varierade sträckningen på rämnorna indikerar att de tillhör olika generationer parcell diken, troligen från sen vikingatid/ tidig medeltid och ”karthistorisk” tid.

Provnr	Material	¹⁴ C BP	1 sigma	2 sigma
496:1 (A2662)	Björk	1183±30	770-890 AD	720-740 (1,4%), 760-900 (87,9%), 920-950 (6,1%) AD
496:2 (A1189)	Al	3638±33	2120-2100 BC (3,4%) 2040-1940 BC (64,8%)	2140-2080 (15,9%), 2060-1910 (79,5%) BC
496:3 (A1416)	Ek	3680±34	2140-2020 BC	2200-2170 (2,7%), 2150-1950 (92,7%) BC
496:4 (A816)	Al	2805±32	1000-915 BC	1050-890 (92,9%), 880-850 (2,5%)
496:5 (A2303)	Bok	302±30	1520-1590 AD (50,9%), 1620-1650 AD (17,3%)	1480-1660 AD
496:6 (A456)	Sädeskorn,obest	1027±30	985-1025 AD	900-920 (2,2%), 960-1050 (91,2%), 1100-1120 (1,7%) AD
496:7 (A2651)	Sädeskorn,obest	1106±30	895-930 AD (30,7%), 940-980 AD (37,5%)	880-1020 AD
496:8 (A2690)	Sädeskorn,obest	2726±31	900-830 BC	930-810 BC

Tabell 2. ¹⁴C-dateringar från förundersökningen.

Makrofossilanalys

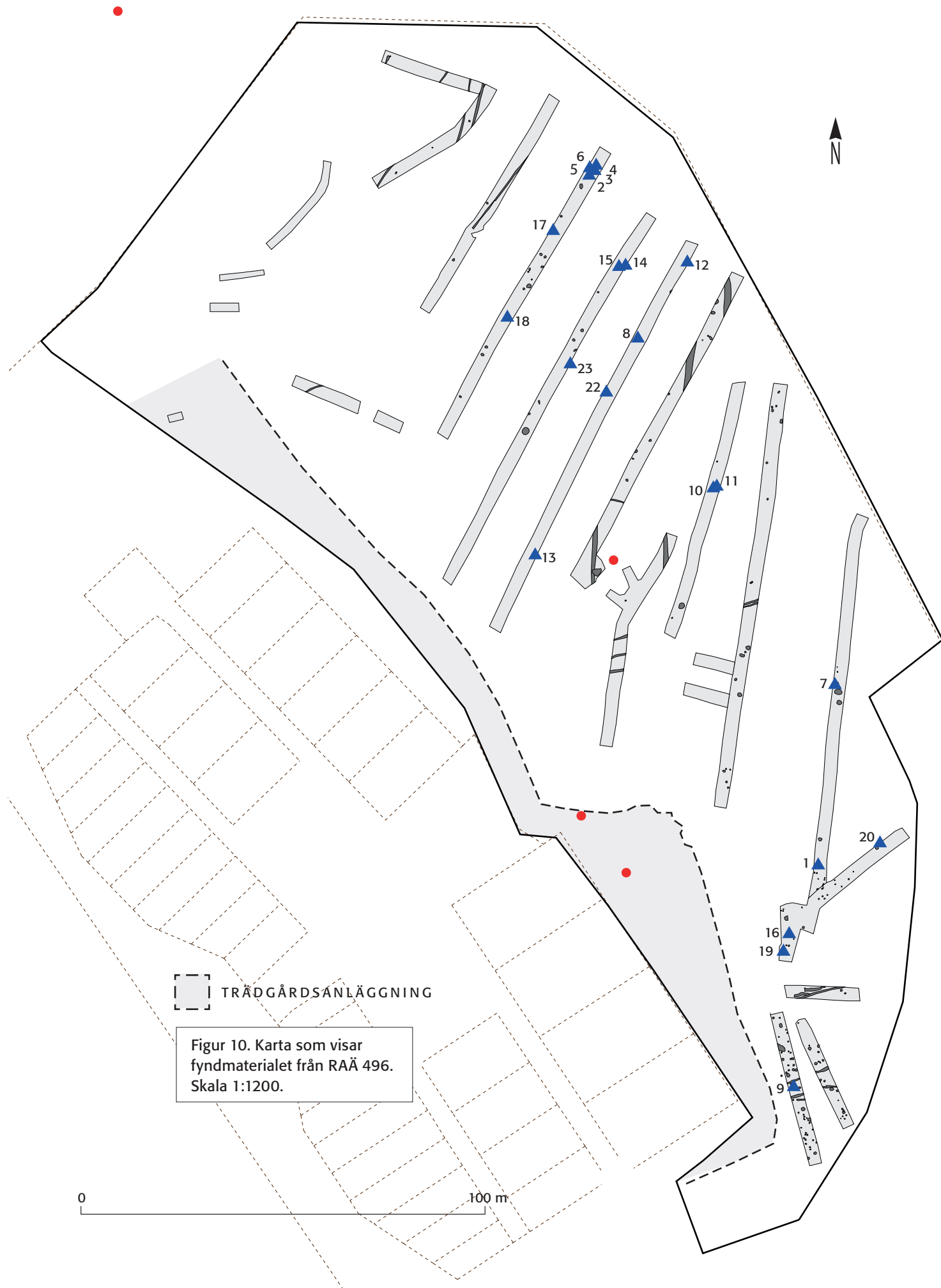
Inom ramen för förundersökningen analyserades sex makrofossilprover. Ur dessa prover plockades en sammanlagd mängd om 131 st fröer eller fragment ut (Se bilaga 3). Av dessa var 82 st obrända fröer medan 49 st av dessa var förkolnade fröer eller fröfragment. Fyra av proverna togs ur stolphål varav tre (A2651, A2303, A456) innehöll fragment av förkolnad säd. Dessa är troligen skalkorn medan ett fragment sannolikt är vete. Sädskornen var överlag mycket fragmenterade och har därför angetts som *säd obestämd*. Bland de förkolnade fröerna i stolphålen fanns även fröer av ogräsväxter och ängsmarksväxter. Material från två gropar provtogs och analyserades, A2690 och A816. I A2690 framkom endast ett bränt fragment av ett obestämt sädskorn samt tre obrända fröer av svinmålla. Innehållet är mycket sparsamt och kan tyvärr inte ge fler ledtrådar till anläggningens funktion eller sammanhang. I A816 påträffades ett fåtal förkolnade fragment av identifierbara fröer och sädskorn. De obrända fröerna bestod av svinmålla och starr.

Totalt påträffades nio fragment av obestämda sädskorn och endast ett av dessa liknar brödvete/kubbvete medan övriga har skalkornets karaktär. Det fossila botaniska material som påträffats i proverna är överlag sparsamt. Fröfynden är sannolikt rester av hushållsavfall som kan ha sopats ned i stolphålsfyllningarna och i groparna. Om detta skett som en oavsiktlig ackumulation eller genom direkta och hushållsorienterade handlingar / deponeringar går i nuläget inte att uttala sig om. Flera av ängsmarksväxterna såsom - målla, måra, slideväxter trivs i gödslade, näringsrika marker och halvgräsen i fuktiga till sankmarker. Då undersökningen är en förundersökning och fossilt material dock påträffas i en relativt stor mängd (sett till ett begränsat provmaterial) finns en god potential för vidare provtagning och förståelse av platsens lokala försörjningsmönster, boplatsökonomi samt lokal ekologi i äldre tider.

Fynd

Fyndmaterialet från lokalen var relativt sparsamt vilket överensstämmer med resultat från tidigare undersökningar 1990 och 2016. Metalldetekteringen genererade 14 föremål fördelat på 3 i bly- och 11 i kopparlegering. Blyföremålen bestod av en knapp från perioden 1500–1600-tal (fnr 13) samt två smältor av okänd ålder, samtliga påträffade inom det norra boplatssområdet. Bland föremål i kopparlegering märks ett fragment med list/ås från en trolig koppargryta, av äldre karaktär (fnr 10). Av äldre karaktär är även en smälta (fnr 12) samt en ten (fnr 19). Fyra bleckfragment (fnr 14, 15, 16, 21) och en tråd (fnr 18) är samtliga av yngre karaktär.

Ett fåtal keramikskärvor påträffades, nämligen ett tunt välbränt svartgods av järnålderskaraktär (fnr 7) som påträffades i en hård (AH802) samt ett lösfynd av yngre rödgods från 1600–1700-tal (fnr 8). Flinta påträffades vid schaktning i norra delen av schakt OS1157 bestående av en skrapa samt avslag/avfall (Fnr 2-6) samt en flintkärna från nedre delen av schakt OS882.

ÅTERKOPPLING TILL SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Förundersökningen av Fjärås 496 har med ett vetenskapligt arbetssätt inriktats på att ta fram ett relevant underlag inför en med stor sannolikhet kommande arkeologisk undersökning. Nedan redovisas svar på de specificerande frågeställningar som Kulturmiljö Halland ville söka besvara vid förundersökningen:

- Vilken sorts boplatslämningar fanns representerade inom ytan. Fanns det samlade huskonstruktioner? Om ja, hur förhöll de sig tidsmässigt till varandra? Hur förhöll de sig till södra respektive norra boplatsytan (som definierades vid förundersökningen 1990) och de boplatslämningar som påträffades och undersöktes 2016 i södra delen av RAÄ 496:1?*

Svar: Förundersökningens resultat visar att området ingår i ett vikingatida bylandskap bestående av ett eller flera bebyggelselägen, samt brukad jord (bandparceller). Den vikingatida bebyggelsen är företrädesvis förlagd i söder men utifrån fynd från undersökningen år 1990, kan ytterligare bebyggelse ha förekommit i den norra delen. Storleken på de stenskodda stolphålen indikerar att långhusen haft rejäla dimensioner. Bronsålderslämningarna verkar ha en utbredning inom det intensiva södra bebyggelseområdet, men även en sträckning mot undersökningsområdets norra del, om än mer extensivt. Tillsammans med lämningarna från undersökningen 2016, verkar det även här röra sig om mer än ett gårdsläge under yngre bronsålder. De senneolitiska lämningarna påträffades företrädesvis i undersökningsområdets norra halva, och verkar tillhöra en mer extensivt brukad period.

- Vid undersökningen 2016 framkom ett enskeppigt långhus i nnv-sso riktning, som typologiskt möjligen kan knytas till tidigmedeltid. Fanns det spår efter tidigmedeltida bosättning även inom den nu aktuella ytan?*

Svar: Inga fastställda lämningar konstaterades men förekomsten av bandparceller och senvikingatida bebyggelse indikerar starkt att lokalen även innehåller tidigmedeltida gårdslämningar (se Håkansson 2017).

- De otydliga svackor efter igenlagda diken med inbördes avstånd på ca 10 meter som noterades vid förundersökningen 1990, och som tolkades vara rester av äldre åkersystem knutna till närliggande äldre Smedinge by (Fjärås RAÄ 526) var det rester efter parcellåkersystem? I FMIS med bakgrundskarta med inställningarna terränglutning och terrängskuggning syntes parcellindelningen av åker- och ängsstycken inom det nu aktuella förundersökningsområdet. Till vilken tid kunde de dateras?*

Svar: Ett flertal rännor påträffades och är spår efter äldre bandparceller och åkertegar. Den varierade sträckningen på rännorna indikerar att de tillhör olika generationer parcelldiken, både från sen vikingatid/tidig medeltid och ”karthistorisk” tid.

- *De stenåldersfynd (flinta och keramik) som påträffades som lösfynd vid förundersökningen 1990, kunde de tidsmässigt knytas till specifika lämningar inom det aktuella förundersökningsområdet?*

Svar: Ja, både stolphål och härdar från senneolitikum påträffades inom framför allt områdets norra del.

- *Vid förundersökningen 1990 konstaterades att de två förmodade odlingsrösena var gravar uppbyggda av till synes utvalda 5–15 cm stora runda flata stenar (Fjärås RAÄ 524 och 525). Det ena röset avslutades med en kantkedja av ca 30 cm stora stenar medan det andra hade en glesare kantkedja av 0,5–1,0 meter stora jordfasta stenar. Dessa är belägna precis öster om den nu aktuella förundersökningsytan. Fanns det fler gravar inom förundersökningsområdet och till vilken tidsperiod kunde de i så fall knytas?*

Svar: Nej, inga gravläggningar påträffades vid förundersökningen.

- *Kulturlagret, vad representerade det på platsen? Hur har det tillkommit, vad innehöll det? Gick det att erhålla en möjlig datering av det?*

Svar: Baserat på övervakningen vid den skiktvisa schaktningen med grävmaskin samt handgrävning av provgröpar, kan det konstateras att det inte förekommer några bevarade kulturlager inom området. Den mörka sandiga jord under ploggången som noterats vid tidigare undersökningar utgörs däremot av kolluvier i form av oplöjd äldre mark, sannolikt efter förhistoriska åkerstycken.

- *Vilka spår efter hantverk fanns inom platsen? Vid förundersökningen 1990 framkom bland annat sländtrissor, keramik, degelfragment. Fanns liknande fynd med koppling till hantverk och boplatens ekonomi inom den nu aktuella ytan?*

Svar: Inga lämningar kunde knytas till hantverk. Däremot kan fynd från metalldetekteringen vara spår efter metallhantverk, såsom smältor och tenar.

- *Vad för sorts ugnar fanns inom ytan? Var det ugnar som använts vid järnframställning, matlagning, finhantverk? Vilka metallhantverk fanns det spår av?*

Svar: Inga ugnar påträffades vid förundersökningen. Metalldetekteringen resulterade i smältor i bly och kopparlegering, som kan vara spår efter metallhantverk.

PLATSENS KUNSKAPSPOTENTIAL

Förundersökningen genererade framför allt lämningar från tre tidsperioder; senneolitikum, yngre bronsålder samt vikingatid. Tillsammans med resultaten från undersökningar 1990 och 2016 påminner fornlämningen RAÄ 496 om andra undersökta lokaler i regionen, och påvisar en generell bebyggelsekontinuitet under yngre stenålder, brons- och järnålder. Även under historisk tid är området i bruk, som en del av Smedinge bys inägor och brukade jord. Fortsatta undersökningar vid lokalen kan bidra med ny kunskap kring bebyggelsens organisation, sociala miljö och bebyggelseutveckling över tid. Det finns här en stor potential att spegla områdets historia ur ett längre tidsperspektiv, inte minst i förhållande till den rika fornlämningsmiljön vid Göteborgsmoränen som innefattar ett långt tidsdjup av både bebyggelser och gravmiljöer. Särskilda möjligheter till kunskapsuppbyggnad finns kring bronsålderns gårds- och gravlandskap samt organisationen av bebyggelse och bandparcellsystem under vikingatid.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG

Kulturmiljö Halland förordar vidare undersökningar av RAÄ 496. Insatserna bör inriktas på det södra boplatsoområdet samt en mer extensiv undersökning i norr.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 431-122-17

Eget dnr: 2017-327

Uppdragsgivare: EKSTA Bostads AB

Utförandetid: 2017-10-23—2017-11-07

Personal: Anders Håkansson, Leif Häggström, Mats Nilsson

Fastighet: Rossared 5:18, Må 2:1

RAÄ nummer: Fjärås RAÄ 496

Höjdsystem: RH 2000

Koordinatsystem: Läge: X: 330776 Y: 6372756. SWEREF 99 TM

Undersökt yta: 3457 m²

Dokumentation: Samtliga schakt och anläggningar är dokumenterade digitalt inom ramen för Intrasis 2.2. Intrasis projektnr Fjärås2017327F.

Allt arkivmaterial förvaras i Kulturmiljö Hallands arkiv,

Halmstad. Ritningar har HMAK nr 4483:1–3.

Fotonummer 2018-50:1–24

Fynd: Fynden har i väntan på fyndfördelning tilldelats accessionsnummer VM 300 013

Datering: Yngre stenålder, yngre bronsålder, vikingatid

REFERENSER

- Håkansson, Anders. 2017. *Bebyggelsehierarkier och bylandskap. Om övergången mellan vikingatid och tidig medeltid ur ett halländskt perspektiv*. Hallands Läns museers Skriftserie No 13, Lund Studies In Historical Archaeology 20. Halmstad och Lund.
- Jonsäter, Mats. 1979. *Fornlämning 25 och 26, gravfält med underliggande boplatser och ensamliggande röse, äldre bronsålder-folkvandringstid, Hjälms 3:1, 4:1, 5:1, Fjärås sn, Halland*. Riksantikvarieämbetet, Arkeologisk undersökning 1973-74.
- Svedberg, Viktor. 1990. *Rapport för undersökning av planområde Må 2:1 och Rosared 5:1 i Fjärås socken, Halland*. Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar UV Väst Arkivrapport.
- Strömberg, Bo. 1995. Spår av järnhantering i Halland från äldre järnålder till sen medeltid. I: Olsson, S-O. (red.). *Medeltida danskt järn i Skåneland och Småland under medeltiden*, s. 36-51. Forskning i Halmstad 1. Centrum för Sydsvensk Kulturmiljöforskning, Högskolan, Halmstad.
- Särlvik, Ingegerd & Andersson, Lars B. 1979. *Del av fornlämning 81, gravfält, järnålder. Li, Fjärås Bräcka, Fjärås socken, Halland*. Arkeologisk undersökning 1973. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer, Rapport, Uppdragsverksamheten 1979:41.
- Wranning, Per. 2004. Gården på höjden – en analys av gårdsstruktur, ekonomi och omlandsutnyttjande vid en bosättning på Skrea Backe under yngre romersk järnålder-folkvandringstid, med jämförande utblickar utmed västkusten. I: Carlie, L., Ryberg, E., Streiffert, J., Wranning, P. (Red.). *Hållplatser i det förgångna. Landskap i förändring. Volym 6*, s. 151-188. Riksantikvarieämbetet/Landsantikvarien.
- Wranning, Per. 2015. *Tjärby – lokala sedvänjor och långväga kontakter. Förromerskt grav- och byggnadsskick ur ett halländskt perspektiv*. GOTARC Serie B. Archaeological Theses 67/Hallands läns museers skriftserie Nr 12. Halmstad.
- Ängeby, Gisela. 2000. *"Över Bräckans dolda gravar" – arkeologisk förundersökning på Fjärås Bräcka*. Halland, Fjärås socken, RAÄ 486. Riksantikvarieämbetet avdelningen för arkeologiska undersökningar. UV Väst Rapport 2000:31.
- Ängeby, Gisela. 2001. *Ensamgården vid Orred – långhus från äldre järnålder*. Halland, Fjärås socken, RAÄ 499. UV Väst Rapport 2001:4, Arkeologisk undersökning. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar.

Ängeby, Gisela. 2002. *Gårdar från bronsålder till tidig medeltid vid Tom på Fjärås Bräcka*. Halland, Fjärås socken, RAÄ 504. UV Väst Rapport 2002:20, Arkeologiska undersökningar. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar.

Ängeby, Gisela. 2005. *Gårdar från äldre järnålder vid Fjärås Vallby*. Halland, Fjärås socken, Vallby 7:12, RAÄ 512. Riksantikvarieämbetet UV Väst, dokumentation av fältarbetsfasen 2005:3. Arkeologisk undersökning. Mölndal.

BILAGOR

Bilaga 1

Anläggningstabell

Objekt id	Typ	Utgår	Längd	Bredd	Djup	Fyllning	Kommentar
200	Stolphål		0	0	0		
213	Stolphål		0,25	0,25	0,8	Mörk torvig sand	
223	Stolphål	True	0	0	0		
233	Stolphål	True	0	0	0		
247	Grop		1,08	1,08	0,18	Mörk torvig sand	
258	Stolphål		0,58	0,58	0,1	Mörk torvig sand	
270	Stolphål	True	0	0	0		
280	Stolphål	True	0	0	0		
291	Ränna		0	0	0		
305	Ränna		0	0	0		
319	Grop		0,85	0,85	0,2	Svart torvig sand med 0,1 m stora stenar	
331	Grop		0	0	0		
341	Grop		0	0	0		
357	Härd		0,6	0,6	0	Sotfläck i marken	
401	Stolphål	True	0	0	0		
411	Stolphål		0,4	0,4	0,35	Mörkbrun humös sand med enstaka 0,1 m stora stenar	
425	Stolphål		0,35	0,35	0,25	Mörkgrå humös siltig sand och sten	Stenskodd
433	Stolphål		0,3	0,3	0,35	Gråbrun humös sand	
441	Stolphål		0,45	0,45	0,35	Mörkgrå humös siltig sand och sten	Stenskodd
456	Stolphål		0,5	0,5	0,3	Mörkgrå humös siltig sand och sten	Stenskodd
466	Stolphål		0,45	0,45	0,4	Mörkgrå humös siltig sand och sten	Stenskodd
510	Ränna		0	0	0		
520	Stolphål	True	0	0	0		
531	Stolphål	True	0	0	0		
540	Grop		0,85	0,85	0,2	Mörk torvig sand	
549	Grop		0	0	0		
561	Stolphål		0,5	0,5	0,2	Mörkgrå humös sand	
571	Stolphål		0,22	0,22	0,1	Mörk torvig sand	
578	Stolphål		0	0	0		
587	Grop		0	0	0		
601	Grop		0,7	0,7	0,25	Mörk torvig sand	
612	Grop		0	0	0		
621	Ränna		0	0	0		
630	Ränna		0	0	0		
671	Ränna		0	0	0		
683	Stenpackning		0	0	0		
705	Ränna		0	0	0		
716	Stolphål		0	0	0		

Objekt id	Typ	Utgår	Längd	Bredd	Djup	Fyllning	Kommentar
762	Ränna		0	0	0		
769	Ränna		0	0	0		
778	Ränna		0	0	0		
786	Stolphål		0	0	0		
794	Stolphål		0	0	0		
802	Härd		0	0	0		
816	Härd		1,4	1,2	0,25	Mörkgrå sotig sand, sten och träkol	
833	Grop		0	0	0		
952	Stenpackning		1,1	0,8	0,4	0,12-0,16 m stora stenar och humös jord	
1071	Grop		0	0	0		
1082	Stolphål		0	0	0		
1091	Grop		0	0	0		
1177	Grop		0,6	0,6	0,18	Torvig humös sand	
1189	Härd		0,5	0,5	0,12	Mörkgrå sand, träkol	
1200	Grop		0,6	0,6	0,2	Mörk gråbrun grusig sand, flintavslag	
1241	Grop		0,48	0,48	0,16	Mörk gråbrun sand	
1276	Stolphål		0,35	0,25	0,15	Mörk gråbrun siltig sand	
1285	Stolphål		0,27	0,27	0,1	Mörkgrå humös sand	
1294	Grop		0	0	0		
1307	Stolphål	True	0	0	0		
1314	Stolphål		0,32	0,24	0,13	Grå urlakad siltig sand	
1322	Stolphål		0,32	0,32	0,12	Mörkgrå humös sand	
1330	Stolphål		0,26	0,26	0,23	Mörk gråbrun siltig sand	
1339	Stolphål		0,3	0,2	0,2	Mörkgrå grusig sand	Stenskodd
1347	Stolphål		0,32	0,32	0,07	Mörkgrå grusig sand	
1356	Stolphål		0,26	0,26	0,1	Grå humös sand, urlakad	
1364	Stolphål		0,3	0,3	0,2	Grå humös sand	
1373	Stolphål		0,4	0,4	0,2	Mörkgrå humös sand	
1381	Stolphål		0,3	0,3	0,14	Mörkgrå humös sand	
1390	Stolphål	True	0	0	0		
1398	Härd		0,6	0,5	0	Brungrå urlakad sand	
1408	Stolphål		0	0	0		
1416	Stolphål		0,6	0,6	0,1	Mörkgrå humös sand	
1426	Stolphål		0,35	0,35	0,15	Mörkgrå humös sand	
1435	Stolphål		0,25	0,25	0,28	Mörkgrå humös sand	
1443	Stolphål		0,24	0,24	0,08	Mörkgrå humös sand	
1451	Stolphål		0,25	0,25	0,12	Mörkgrå humös sand	
1464	Stolphål		0	0	0		
1473	Stolphål		0	0	0		
1481	Stolphål		0	0	0		
1490	Stolphål		0	0	0		
1499	Stolphål		0,7	0,7	0,43	Grusig, sotig humös sand, kol, sten	
1512	Stolphål		0	0	0		
1520	Stolphål		0	0	0		
1530	Stolphål		0	0	0		
1538	Stolphål		0,5	0,5	0,35	Mörkgrå humös sand, sten	Stenskodd
1548	Stolphål		0,45	0,45	0,35	Mörkgrå humös grusig sand	Stenskodd
1558	Stolphål		0,3	0,3	0,26	Mörk gråbrun humös grusig sand, sten	

Objekt id	Typ	Utgår	Längd	Bredd	Djup	Fyllning	Kommentar
1566	Stolphål		0,46	0,42	0,22	Mörk gråbrun humös grusig sand	
1577	Stolphål		0	0	0		
1600	Ränna		0	0	0		
1620	Ränna		0	0	0		
1649	Ränna		0	0	0		
1695	Stolphål		0,2	0	0,06	Mörkgrå humös sand	
1705	Grop		0	0	0		
1720	Grop		0	0	0		
1730	Ränna		0	0	0		
1741	Grop		0,6	0,6	0,28	Grå humös sand	
1753	Grop		0,6	0,5	0,14	Torvig mörkfärgning	utgår?
1765	Stolphål		0	0	0		
1776	Lager		0	0	0		
1785	Stolphål	True	0	0	0		
1794	Grop	True	0	0	0		
1808	Stolphål		0	0	0		
1817	Stolphål		0	0	0		
1829	Stolphål	True	0	0	0		
1838	Stolphål		0	0	0		
1849	Stolphål		0	0	0		
1860	Stolphål		0	0	0		
1871	Lager		0	0	0		
1880	Lager		0	0	0		
1888	Lager		0	0	0		
1895	Stolphål		0,3	0,3	0,22	Gråbrun humös sand	
1909	Stolphål	True	0	0	0		
1924	Stolphål		0,32	0,32	0,26	Gråbrun humös sand, grusig	
1932	Ränna		0	0,3	0,1	Mörkgrå humös sand	
1954	Stolphål		0,3	0,3	0,18	Grå humös sand	
1964	Ränna		0	0,3	0,16	Mörk humös grusig sand, sten	V-formad
1979	Stolphål		0	0	0		
1987	Ränna		0	0,3	0,12	Mörk humös grusig sand, sten	
2020	Stolphål		0	0	0		
2030	Ränna		0	0	0		
2042	Stolphål	True	0	0	0		
2050	Ränna		0	0,3	0,08	Mörk humös sand	
2060	Stolphål		0	0	0		
2068	Ränna		0	0,15	0,05	Mörk humös sand	
2098	Ränna		0	0	0		
2111	Ränna		0	0	0		
2149	Grop		0,72	0,72	0,25	Mörkgrå-svart torvig sand med småsten	
2157	Stolphål		0,26	0,24	0,2	Gråbrun humös sand	
2166	Stolphål		0,26	0,26	0,14	Gråbrun humös sand	
2175	Stolphål		0,36	0,32	0,24	Mörk gråbrun humös sand	
2184	Stolphål		0,38	0,36	0,24	Gråbrun humös grusig sand	
2192	Grop		0	0	0		
2208	Grop		0,8	0,6	0,38	Mörk gråbrun humös grusig sand	
2220	Stolphål	True	0	0	0		

Objekt id	Typ	Utgår	Längd	Bredd	Djup	Fyllning	Kommentar
2232	Stolphål		0	0	0		
2239	Grop		0	0	0		
2253	Stolphål		0,32	0,3	0,2	Mörk gråbrun humös grusig sand, småsten	
2263	Stolphål		0	0	0		
2273	Stolphål		0	0	0		
2283	Stolphål		0,8	0,7	0,5	Gråbrun humös sand och sten	Stenskodd, Takbärare?
2293	Stolphål		0	0	0		
2303	Stolphål		0,85	0,7	0,6	Gråbrun humös sand och sten	Stenskodd, Takbärare?
2315	Stolphål		0,22	0,2	0,1	Mörk gråbrun humös grusig sand	
2323	Stolphål		0	0	0		
2347	Ränna		0	0,9	0,28	Mörk gråbrun humö sand	
2362	Stolphål		0	0	0		
2374	Stolphål		0	0	0		
2501	Stolphål		0	0	0		
2511	Grop		1,1	0,8	0,14	Mörk gråbrun grusig sand	
2524	Grop		0	0	0		
2535	Stolphål		0,4	0,4	0,26	Mörk gråbrun humös grusig sand och sten	
2544	Stolphål		0,42	0,4	0,36	Mörk gråbrun humös grusig sand och sten	Stenskodd
2552	Stolphål		0,4	0,4	0,18	Brun grusig sand	
2561	Stolphål		0,28	0,26	0,18	Gråbrun humös stenig sand och grus	
2570	Stolphål		0,82	0,7	0,6	Mörk gråbrun humös grusig sand och sten	Stenskodd, Takbärare?
2582	Stolphål		0	0	0		
2592	Stolphål		0	0	0		
2602	Stolphål		0	0	0		
2613	Stolphål		0,32	0,3	0,38	Gråbrun humös grusig sand och sten	Stenskodd, Takbärare?
2622	Stolphål		0	0	0		
2632	Stolphål		0	0	0		-
2641	Stolphål		0	0	0		
2651	Stolphål		0,5	0,5	0,4	Mörk gråbrun humös grusig sand och sten	Stenskodd
2662	Stolphål		0,8	0,72	0,62	Mörk gråbrun humös grusig sand och sten	Stenskodd, Takbärare?
2676	Ränna		0	0	0		
2690	Grop		1,3	1,2	0,25	Mörkgrå humös lerblandad sand., br.lera,kol	
2702	Stolphål		0,42	0,4	0,26	Mörk gråbrun grusig sand	
2711	Stolphål		0	0	0		
2720	Stolphål		0	0	0		
2728	Stolphål		0,5	0,5	0,18	Grå grusig sand	
2739	Stolphål		0	0	0		
2748	Ränna		0	0	0		
2758	Ränna		0	0	0		
2771	Stolphål		0	0	0		
2779	Härd		0,8	0,8	0,08	Sotig grusig sand, skörbränd sten	
2791	Stolphål		0,28	0,26	0,16	Svart sotig sand och grus	
2799	Stolphål		0	0	0		
2808	Stolphål		0	0	0		
2817	Stolphål		0,38	0,36	0,26	Mörk gråbrun grusig sand, småsten	

Objekt id	Typ	Utgår	Längd	Bredd	Djup	Fyllning	Kommentar
2827	Stolphål		0	0	0		
2836	Grop		0	0	0		
2846	Stolphål		0	0	0		
2855	Stolphål		0	0	0		
2863	Stolphål		0	0	0		
2872	Stolphål		0	0	0		
2882	Stolphål		0,26	0,24	0,2	Grå grusig sand	
2891	Stolphål		0	0	0		
2899	Stolphål		0,28	0,28	0,36	Grå grusig sand, sten	Stenskodd
2908	Stolphål		0	0	0		
2919	Stolphål		0	0	0		
2928	Stolphål		0	0	0		
2936	Stolphål		0	0	0		
2945	Stolphål		0	0	0		
2955	Stolphål		0,34	0,3	0,34	Gråbrun humös sandig grus, sten	Stenskodd
2965	Stolphål		0	0	0		
2976	Stolphål		0	0	0		
3011	Stolphål		0,35	0,35	0,28	Mörkgrå grusig sand	
3020	Stolphål		0	0	0		
3029	Stolphål		0,38	0,32	0,3	Mörk gråbrun grusig sand	
3039	Stolphål		0	0	0		
3058	Stolphål		0	0	0		
3067	Stolphål		0	0	0		
3080	Ränna		0	0	0		

Bilaga 2

Fyndlista

Acc.Nr. HM 300 013
Landskap: Halland
Socken: Fjärås sn
Fastighet: Rossared 5:18, Må 2:1
Fornlämningsnummer: RAÄ 496

Arkeologisk förundersökning: 2017

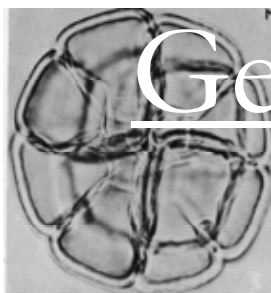
Fyndnummer	Material	Sakord	Del	Vikt	Antal	Påträffad i	Anmärkning
1	Flinta	Kärna		76,7	1	Övre matjorden	
2	Flinta	Skrapa		27,1	1	Övre matjorden	
3	Flinta	Avslag		7,7	1	Övre matjorden	
4	Flinta	Avslag/avfall		0,5	1	Övre matjorden	
5	Flinta	Avslag/avfall		0,4	1	Övre matjorden	
6	Flinta	Avslag/avfall		0,2	1	Övre matjorden	
7	Keramik	Kärl	Buk	3,9	1	A802	tunnt välbränt svart gods, järnålder.
8	Keramik	Fat	Brätte/spegel	20,4	1	Övre matjorden	Brun glasyr samt piplera, 1600-1700-tal
9	Bränd lera			76	1	A2690	
10	CU-leg	Föremål		6,7	1	Övre matjorden	Fragm. med list/ås. Del av koppar-gryta? Å.Karaktär
11	CU-leg	Bleck		0,8	1	Övre matjorden	Fragment med 3 perf. hål. dat?
12	CU-leg	Smälta		6,7	1	Övre matjorden	Äldre karaktär
13	Bly	Knapp		5,2	1	Övre matjorden	1500-1600-tal
14	CU-leg	Bleck		0,7	1	Övre matjorden	Dåligt skick, yngre karaktär, ej bevarat
15	CU-leg	Bleck		1,5	1	Övre matjorden	Yngre karaktär
16	CU-leg	Bleck		2,5	1	Övre matjorden	nithål, yngre karaktär
17	CU-leg	Knapp		0,9	1	Övre matjorden	1500-1700-tal
18	CU-leg	Tråd		5,1	1	Övre matjorden	Recent, ej bevarad
19	CU-leg	Ten		4,5	1	Övre matjorden	
20	CU-leg	Föremål		2,7	1	Övre matjorden	
21	CU-leg	Bleck		0,3	1	Övre matjorden	
22	Bly	smälta		1,4	1	Övre matjorden	
23	Bly	Smälta/föremål?		22,7	1	Övre matjorden	

Bilaga 3

Makrofossilanalys och tabell

Jennie Andersson, GEARK

Jennie Andersson
073-6715087
jenn_andersson31@hotmail.com
Anneli Ekblom
Gotlandsresan 2
757 754 Uppsala
018- 43 20 485
e-mail:
anneli.ekblom@arkeologi.uu.se

*Konsultation inom geo-arkeologi
makrofossil (frö) analys och pollenanalys*

GEARK rapporter 2018, 61

MAKROFOSSILANALYS ROSSARED 5:18, RAÄ 496 FU, FJÄRÅS SN, KUNGSBACKA KOMMUN, HALLANDS LÄN. KULTURMILJÖ HALLAND.

Diariennr: 2017-327

Av Jennie Andersson

På uppdrag av Anders Håkansson- Kulturmiljö Halland, har makrofossilanalys utförts på 6 st jordprover från en förundersökning på fastigheten Rossared 5:18, Raä 496, Fjärås Sn, Kungsbacka kommun, Halland.

Jorden i proverna utgjordes av fyllning från olika anläggningstyper från boplatslämningar som undersöktes i Rossared och initialt dateras till brons- järnålder. Anläggningstyperna utgjordes främst av stolphål och gropar. Syftet med provtagning och makrofossilanalys var att undersöka potentialen för kommande undersökningar och provtagning samt att om möjligt plocka ut arkeobotaniskt- och daterbart material för att förstå och tolka vilka grödor som odlats på platsen och hur andra växter kan ha hanterats.

Metodik och preparering

Analysen utfördes av Jennie Andersson och i samråd med Anneli Ekblom/GEARK. En delmängd (ca 1.8 dl jord) togs ut från varje prov och preparerades genom slamning/flotering. Jordproverna vattenmättades genom att 1 liter vatten tillsattes och provet volymbestämde i en graderad bägare innan preparering. Proverna preparerades sedan i en 10 l hink genom en kombination av slamning och flotation: materialet sätts i rörelse genom att man rör provet kraftigt medan varmt vatten tillsätts i en kraftig stråle och sedan hålls av i olika omgångar. Rörelsen får det organiska, ofta lätta materialet (träkol och fröer) att flyta upp till ytan och detta material hålls av och fångas upp i ett 0,25 mm finmaskigt såll medan det minerogena och tyngre materialet (stenar, mineraler och möjliga artefakter) sjunker ned till botten. Processen upprepas tills inget organiskt material längre är synligt i hinken och vattnet blivit klarare. Proverna analyserades i 10-40 x förstoring med hjälp av ett stereomikroskop. Bestämning av de funna

fröerna gjordes med hjälp av referenslitteratur såsom Beijerinck (1969), Berggren (1969, 1981) Jacomet et al. (1989), Anderberg (1994) och nätatlasen/webbplatsen Digital seed atlas of the netherlands (Cappers et al 2006) samt *Den virtuella floran* (Anderberg och Anderberg). Okända eller svåra fröer/*problematica* bestämdes i samråd med Anneli Ekblom.

Analys

Från boplatslämningar på fornlämning Raä 496, Rossared 5:18, Halland har totalt 6 st makrofossilprover preparerats och analyserats. Ur dessa prover plockades en sammanlagd mängd om 131 st fröer eller fragment ut (Se tabell 1 nedan för sammanställning av resultat). Av dessa var 82 st obrända fröer medan 49 st av dessa var förkolnade fröer eller fröfragment. De obrända fröerna tolkas här vara recenta och färska eftersom bevaringsförhållandena bedöms vara dåliga för bevarande av förhistoriskt organiskt obränt material. Vidare innehöll proverna en varierande andel träkol- alltifrån väldigt lite som i stolphålen A2208 (PM3057) och A2303 (PM3048) till rikligare mängd i A2690 (PM3056), A2651 (PM3006), A816 (PM2388) och A456 (PM3008).

Proverna bestod överlag av brun eller mörkbrun humös sand med inslag av rottrådar/humusmaterial och de innehöll även varierande andelar sintrad lera, sclerotier (sporer av Rödiltssvamp), en mindre mängd obrända och recenta rester efter insekter samt en liten mängd. Träkol till ¹⁴C-datering plockades ut ifrån varje prov under analysen.

Stolphål

På platsen undersöktes ett antal stolphål, 4 st av dessa har provtagits och analyserats. Tre av dessa anläggningar (A2651, A2303, A456) innehöll fragment av förkolnad säd. Dessa är troligen huvudsakligen skalkorn medan ett fragment troligen är vete. Sädskornen är överlag mycket fragmenterade och har därför angetts som säd obestämd.

Stolphålet A2651 innehöll 18 st förkolnade fröer eller fragment och 3 st recenta obrända fröer. Bland de förkolnade fröerna påträffades bland annat 2 st sädskorn (*cerealia* spp./indet.-troligtvis skalkorn), 1 st oidentifierad fragment. Bland de förkolnade fröerna fanns fröer av ogräsväxter såsom 1 st frö av nejlikväxter obestämd (*Caryophyllaceae* spp.), 1 st frö av pilört (*Polygonum lapathifolium*), 2 st fröer av trampört (*Polygonum aviculare*), 7 st fragment av slideväxter obestämd (*Polygonaceae* spp.) samt 3 st obrända recenta fröer av svinmålla (*Chenopodium album* typ). Även förkolnade fröer av ängsmarksväxter fanns i A2651 och bestod av 1 st obestämt frö av småsävssläktet (*Eleocharis* spp.), 2 st obestämda fragment av starrfrö (*Carex* spp.) samt 1 st obestämd frö av halvgrässläktet (*Cyperaceae* spp.).

Från stolphålet A2303 plockades 39 st recenta obrända fröer ut, alla av arten svinmålla. 7 st fröer var förkolnade och dessa utgjordes av 2 st oidentifierade fragment, 3 st fragment av obestämbara sädskorn, 1 st fragment av nejlikväxt samt 1 st frö av svinmålla typ.

I stolphål A456 framkom 22 st förkolnade fröer eller fragment samt 8 st obrända recenta fröer. De förkolnade fröerna bestod av 2 st fragment av obestämbara sädskorn, 14 st något fragmenterade svinmållor, 1 st frö av pilört, 1 st frö av trampört, 1 st obestämd frö av hallonssläktet. Här fanns även 1 st förkolnat oidentifierat fröfragment liknande de i ärtsläktet (*Fabaceae* spp.). Det obrända recenta materialet från A456 bestod av 8 st fröer av svinmålla typ. I

A2208 påträffades inget bränt botaniskt material överhuvudtaget och endast 1 st obränt recent frö av svinmålla typ.

Gropar

Två gropar provtogs och har analyserats- A2690 och A816. I A2690 framkom endast 1 st fragment av förkolnat frö och detta utgjordes av ett fragment av obestämd sädeskorn samt 3 st obrända recenta fröer av svinmålla typ. Innehållet är mycket sparsamt och kan tyvärr inte ge fler ledtrådar till anläggningens funktion eller sammanhang.

I A816, en eventuell kokgrop påträffades 2 st förkolnade fragment- det ena ett fragmenterat och oidentifierbart frö, det andra ett fragment av obestämt sädeskorn. Här påträffades även 27 st obrända recenta fröer av svinmålla typ samt 1 st frö av starr obestämd.

Provet från den förmodade kokgropen A816 var sett till anläggningstyp relativt fyndfattigt vad gäller både det brända och obrända botaniska materialet - det vill säga skulle man i en sådan kontext där eldverkan och temperatur varit hög förvänta sig en viss mängd brända fröer om sådana hanterats i den direkta närheten. Anläggningen innehöll en större andel träkol men detta var väldigt fragmenterat och utgjordes snarare av ett sotigt pulver än regelrätta träkolsbitar. Detta indikerar dock att temperaturen varit ansenlig just här och kanske bränt sönder eventuellt botaniskt och organiskt material.

Resultat och diskussion

Totalt påträffades 9 st fragment av sädeskorn obestämd och endast ett av dessa liknar brödvete/kubbvete (*Triticum aestivum/comptactum*) medan övriga har skalkornets karaktär (*Hordeum vulgare* spp./indeterminable).

Det fossila botaniska material som påträffats i proverna från Rossared 5:18 är överlag sparsamt men ändå normalt baserat på de antal prover som tagits och i vilka kontexter. Vissa av kontexterna har utsatts för högre brännverkan än andra vilket är naturligt med tanke på vilka anläggningskategorier de tillhör (kokgropar t. ex) medan vissa andra inte innehåller särskilt mycket kol alls utan tycks varit opåverkade (stolphål). I de anläggningar där andelen träkol är hög är innehållet av bevarat bränt botaniskt material låg t. ex i kokgropen A816, vilket inte är konstigt med tanke på hur anläggningen förmodligen använts. Man får antaga att det material som bevarats gjorts så i anläggningens ytterkanter där temperaturen varit lägre och material som eventuellt och sannolikt funnits i dess centrum helt enkelt bränts/sprängts sönder av elden. Detta inträffar särskilt för fröer som är olje-/fettrika (Vilkund 1996: 31). Proverna innehöll vidare inga fragment överhuvudtaget av keramik, bränd lera, bränt- eller obränt ben.

Det enda påträffade fragmentet av obestämd sädeskorn i kokgropen A816 går inte att tolka vidare. Detsamma gäller för fyndet av det ensamma fragmentet av obestämt sädeskorn i gropen A2690. Eventuellt är alla de botaniska fossila fröfynden rester av hushållsavfall som kan ha sopats ned i stolphålsfyllningarna och i groparna. Om detta skett som en oavsiktligt ackumulation eller genom direkta och hushållsorienterade handlingar/ deponeringar går i nuläget inte att uttala sig om. Trots att det botaniska fossila fyndmaterialet upplevs som relativt sparsamt är det en normal mängd eller till och med mycket sett till antalet provtagna och analyserade kontexter.

Avsaknaden av sädeskorn och animaliskt bränt material i kokgropen indikerar inte att den inte innehållit sädeskorn men det är också möjligt, som nämns ovan, att temperaturen varit hög och kan ha bränt sönder övrigt innehåll. Intressant med anläggningarna och proverna ifrån dem överlag är att det här påträffades mindre mängder av både bränt och obränt material- t. ex. de vanliga ogräsarter (målla, måra, halvgräs, slideväxter, halvgräs mfl.) som vanligtvis medföljer säden in från fältet eller från de gårdsnära omgivningarna (Viklund 1998: 76, 131, 157 ff.). Flera av dessa- målla, måra, slideväxter trivs i gödslade, näringsrika marker och halvgräsen i fuktiga till sankmarker. Avsaknaden av dessa i vissa kontexter eller snarare fynd av dem i stort antal antyder att bevaringsförhållanden på platsen inte är bra men det kan även ha sin förklaring i erosion, hur platsen använts under olika perioder fram till modern tid och påverkats av diverse aktiviteter.

De botaniska fynden möjliggör inte i nuläget att ytterligare tolkningar annat än anläggningarnas grundläggande funktion kan fastställas. Då undersökningen är en förundersökning och fossilt material dock påträffas i en relativt stor mängd (sett till ett begränsat provmaterial) finns en god potential för vidare provtagning och förståelse av platsens lokala försörjningsmönster, boplatsekonomi samt lokal ekologi vad gäller förhistorien. Baserat på sammanställda resultat nedan rekommenderas fortsatt provtagning av ett större antal kontexter under kommande undersökningar och då särskilt av tydligt brända eller eldpåverkade kontexter. Påträffas brunnar på platsen är även dessa mycket intressanta för provtagning.

Anläggningar Rossared 5:18, Raä 496, Fjärås Sn, Halland																												
Pm nr																												
Kontext (Samt ev. märkning på påse)																												
Volym																												
Träkol																												
Sintrad lera																												
Sclerotier (Sporer av rödfiltssvamp)																												
Rotträdar/humusmaterial																												
Insektsrester recenta obrända																												
Förkolnat material																												
cf. Carex spp./indet. Starr obestämd																												
Caryophyllaceae spp./indet.) Nejlikväxter obestämd																												
Cerealia spp./indet. (Säd obestämd)																												
cf. Cerealia spp./indeterminable fragment (Säd obestämd)																												
Chenopodium album typ (Svinnmålla typ)																												
Cyperaceae spp./indet. (Halvgräs obestämd)																												
cf. Eleocharis spp./indet. (Småsävar obestämd)																												
cf. Fabaceae spp./indet. (Artsläktet obestämd)																												
cf. Polygonum aviculare (1 rampört)																												
Polygonum lapathifolium (Plört)																												
Polygonaceae spp./indet. fragment (Slideväxter obestämd)																												
Rubus spp. /indet (Hållonsläktet obestämd)																												
Oidentifierade förkolnade fragment av fröer, knoppar																												
Antal förkolnade fröer																												
Recent obränt material																												
cf Carex muricata (Snärstarr)																												
Chenopodium albym typ (Svinnmålla typ)																												
Antal recenta obrända fröer																												
Totalt antal fröer																												
A816	PM2388	Grop/kokgrop	940 ml	xxxxx			xxxx					1										1		1	27	28	29	
A2651	PM3006	Stolphål	1000 ml	xxxxx	x		xxx	x		2	1	2			1	1		2	1	7		1	18			3	3	21
A456	PM3008	Stolphål	1200 ml	xxxxx	x		xxx					2		14			1	1	1			22				8	8	30
A2303	PM3048	Stolphål	1040 ml	xx	x		xxx	x			1	3	1								1	7				39	39	46
A2690	PM3056	Grop	1100 ml	xxxx			xxxx					1										1				3	3	4
A2208	PM3057	Stolphål	1200 ml	xx		xxxxx	xxx															0				1	1	1
																						49				82	131	

Tabell 1. Påträffade obrända fröer och förkolnat material ifrån Rossared 5:18, Raä 496, Fjärås sn, Kungsbacka kommun, Halland. Mängden träkol, ben och botaniskt material har uppskattats enligt följande: x- mkt sparsamt, xx- sparsamt, xxx- måttligt, xxxx- rikligt, xxxxx- mycket rikligt. Där fragment gått att plocka ut av botaniskt-, organiskt eller animaliskt material/är tillräckligt stora anges ibland precist antal.

Referenser

Anderberg, A. & Anderberg, A.L. Den virtuella floran. Elektronisk publikation. Naturhistoriska riksmuseet, Stockholm. <http://linnaeus.nrm.se/flora>

Anderberg, A.L. 1994. Atlas of seeds. Part 4. Resedaceae-Umbifelliferae. Stockholm. Naturhistoriska riksmuseet.

Beijerinck, W. 1976. Zadenatlas der Nederlandsche Flora. Backhuys & Meesters. Amsterdam.

Berggren, G. 1969. Atlas of seeds. Part 2. Cyperaceae. Stockholm. Naturvetenskapliga forskningsrådet.

Berggren, G. 1981. Atlas of seeds. Part 3. Salicaceae-Cruciferae. Stockholm. Naturvetenskapliga forskningsrådet.

Cappers, R.T.J. Bekker, R.M. Jans J.E.A. (2006) Digital Seed Atlas of the Netherlands. Groningen Archaeological Studies 4 2006, Barkhuis Publishing, Eelde, The Netherlands. www.seedatlas.nl.

Ekblom, A. & Andersson, J. Makrofossilanalys Malma. I: Makrofossilanalys Malma: *Hallar och grophus i Malma. Boplatslämningar från yngre järnålder i Uppland*. Uppsala 490:1, Valsätra 1:9, Uppsala socken, Uppsala kommun, Uppland, Uppsala Län. SAU rapport 2016:15 Susanna Eklund & Jonas Wikborg (Geark rapporter nr 25).

Jacomet, S, C. Brombacher und M. Dick 1989. Archäobotanic am Zürichsee- Ackerbau, Sammelwirtschaft und Umwelt von Neolithischen und Bronzezeitlichen Seefersiedlungen im Raum Zürich. Züricher Denkmalpflege, Monografien 7. Zürich. Orell Füssli.

Mossberg, B., Stenberg, L., Ericsson, S. 1992. *Den nordiska floran*. Stockholm.

Ursing, B. 2010. *Fältflora. Kärlväxter*. Värnamo. Tjugonde upplagan. Värnamo.

Viklund, K. Cereals, weeds and crop processing in Iron Age Sweden: methodological and interpretative aspects of archaeobotanical evidence. *Archaeology and Environment*, 14. Umeå universitet. Umeå.

<http://seeds.eldoc.ub.rug.nl/?pLanguage=en>

<https://sv.wikipedia.org/wiki/Videsl%C3%A4ktet>. Läst 20170812.

På uppdrag av Anders Håkansson, Kulturmiljö Halland

Uppsala 201803016

Geark/Jennie Andersson, Anneli Ekblom

Bilaga 4

Vedartsanalys

Thomas Bartholin

Wentorf, den 19. april 2018.
496.Rossared.Håkansson

Anders Håkansson
Kulturmiljö Halland
Bastionsgatan 3
302 43 Halmstad
Schweden

Vedanatomisk analyse af 5 trækulsprover fra Rossared 5:18, RAÄ 496, Fjärås, Halland.
Dnr 2017-327. Anders Håkansson.

Prov 1, A 2662.

< 1ml kol.

5 stk. = stickprov, analyseret med följande resultat:

3 stk. *Betula sp.*, björk, fra unge stammer.

2 stk. *Quercus sp.*, ek, fra stammer.

C-14-prov: 1 stk. *Betula sp.*, björk, med ca. 2 årringe, max. 40 år fra bark.

Prov 2, A 1189.

Ca. 2 ml kol.

7 stk. = alle, analyseret med följande resultat:

7 stk. *Alnus sp.*, al, fra grene < 2 cm.

C-14-prov: 1 stk. *Alnus sp.*, al, med ca. 5 årringe, max. 5 år fra bark.

Prov 3, A 1416.

< 1ml kol.

7 stk. = alle, analyseret med följande resultat:

7 stk. *Quercus sp.*, ek, fra äldre stammer.

C-14-prov: 1 stk. *Quercus sp.*, ek, med ca. 5 årringe, max. 100 år fra bark?

Prov 4, A 816.

< 1 ml kol.

4 stk. = alle, analyseret med följande resultat:

2 stk. *Alnus sp.*, al, fra unge stammer.

2 stk. *Salix sp.*, sälg, vide, fra unge stammer?

C-14-prov: 1 stk. *Alnus sp.*, al, med ca. 2 årringe, max. 40 år fra bark.

Prov 5, A 2303.

< 1 ml kol.

2 stk. = alle, analyseret med følgende resultat:

2 stk. *Fagus silvatica*, bok, fra grene > 2 cm.

C-14-prov: 1 stk. *Fagus silvatica*, bok, med ca.15 årringe, max. 25 år fra bark.

C-14-proverne postes separat.

Faktura bifogas.

Med venlig hilsen

Thomas Bartholin,

Am Haidberg 18

D 21 465 Wentorf

0049 40 720 1821

Thomas.Bartholin@gmx.de

Bilaga 5

¹⁴C-datering

Göran Possnert, Ångströmlaboratoriet

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Ångströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 – 471 30 59

Telefax:
018 – 55 57 36

Hemsida:
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@physics.uu.se

Uppsala 2018-06-13

Anders Håkansson
Kulturmiljö Halland
Bastionsgatan 3
302 43 HALMSTAD

Resultat av ¹⁴C datering av träkol och makrofossil från Rossared , Kungsbacka, Halland. (p 1684)

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ¹⁴C-innehållet förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO₂-gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

Förbehandling av makrofossiler:

1. 1 % HCl tillsätts (10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
2. 0,5 % NaOH tillsätts (1 timme, 60 °C). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ¹⁴C-innehållet förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO₂-gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

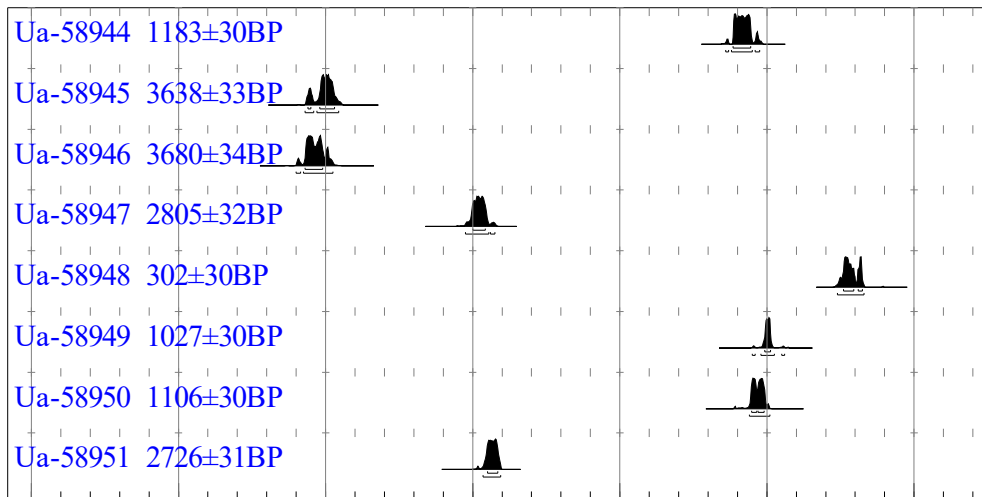
RESULTAT

Labnummer	Prov	δ ¹³ C‰ V-PDB	¹⁴ C age BP
Ua-58944	496:1 (A2662)	-24,6	1 183 ± 30
Ua-58945	496:2 (A1189)	-29,5	3 638 ± 33
Ua-58946	496:3 (A1416)	-26,9	3 680 ± 34
Ua-58947	496:4 (A816)	-27,5	2 805 ± 32
Ua-58948	496:5 (A2303)	-26,3	302 ± 30
Ua-58949	496:6 (A456)	-24,8	1 027 ± 30
Ua-58950	496:7 (A2651)	-24,1	1 106 ± 30
Ua-58951	496:8 (A2690)	-24,4	2 726 ± 31

Med vänlig hälsning

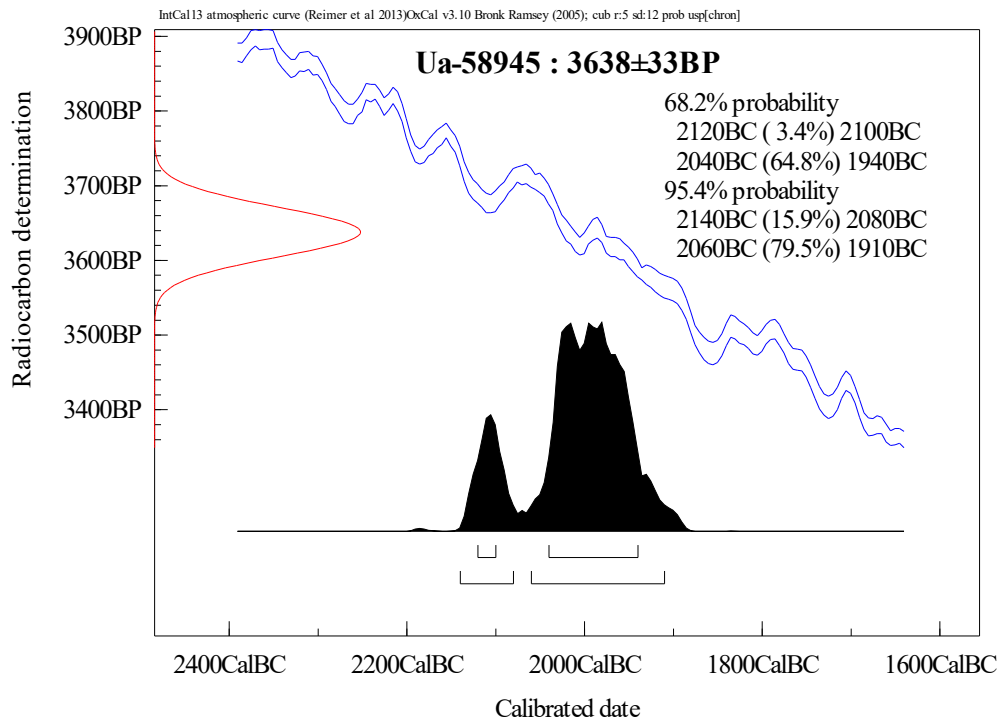
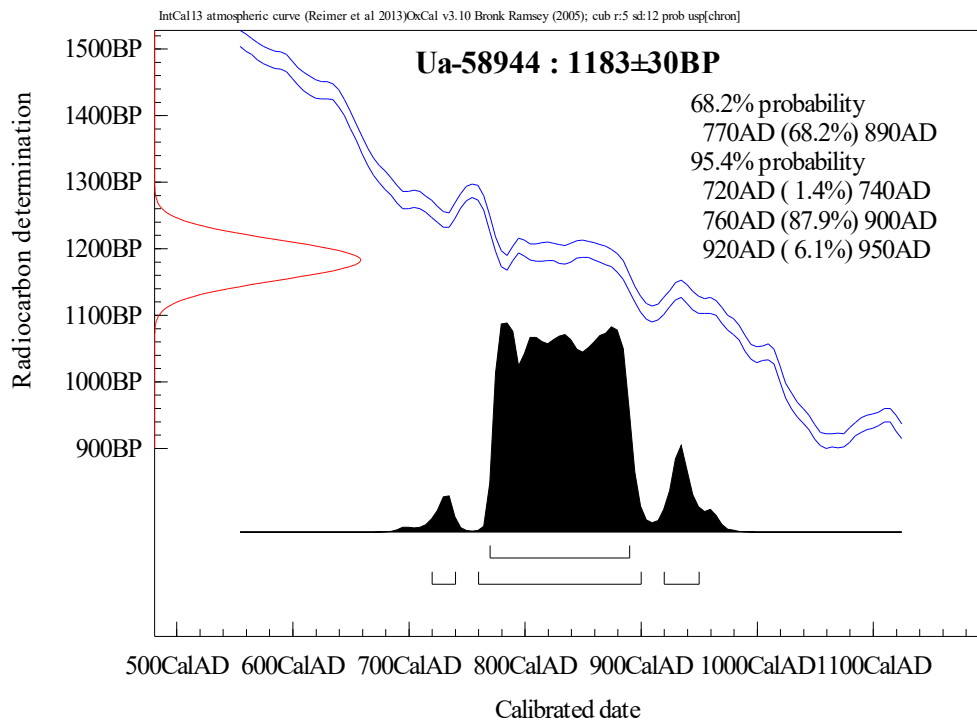
Göran Possnert / Lars Beckel

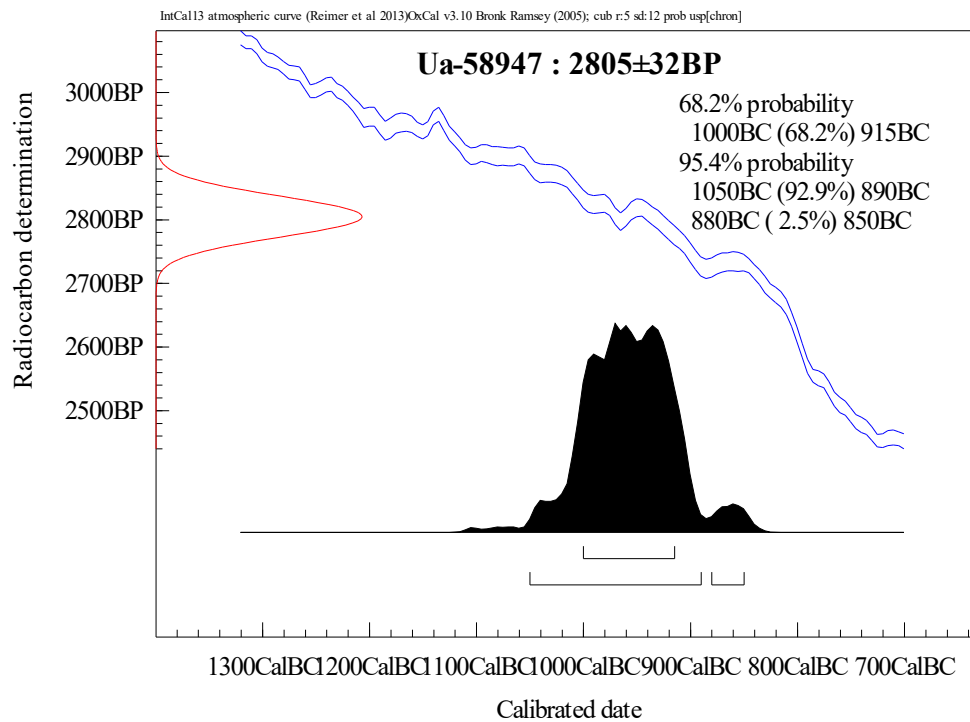
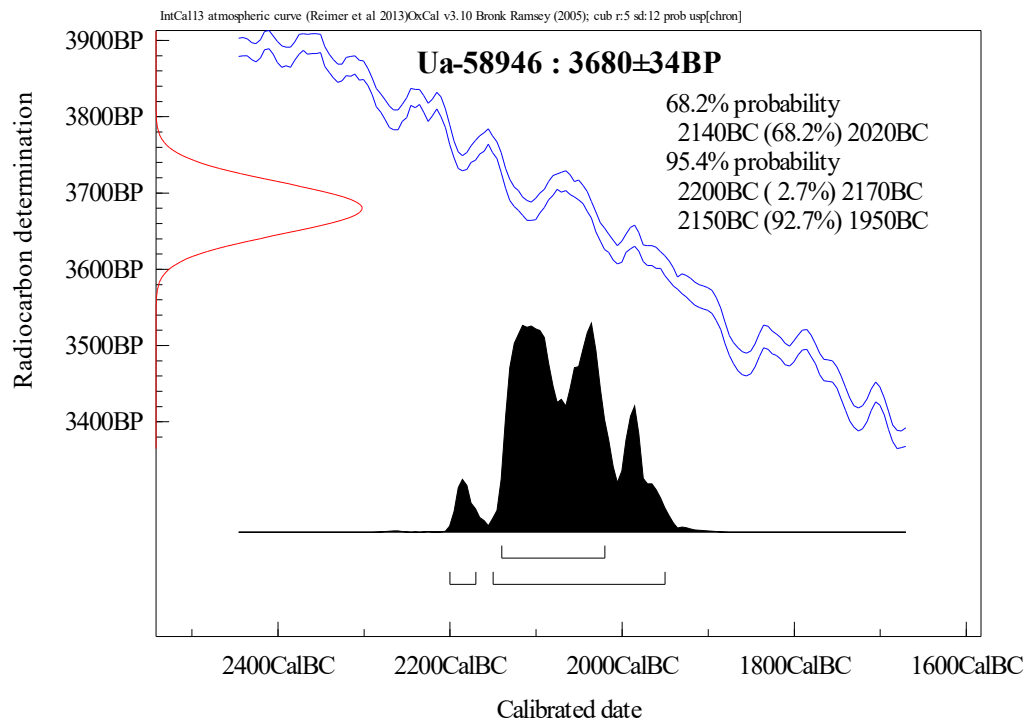
IntCal13 atmospheric curve (Reimer et al 2013)OxCal v3.10 Bronk Ramsey (2005); cub r:5 sd:12 prob usp[chron]

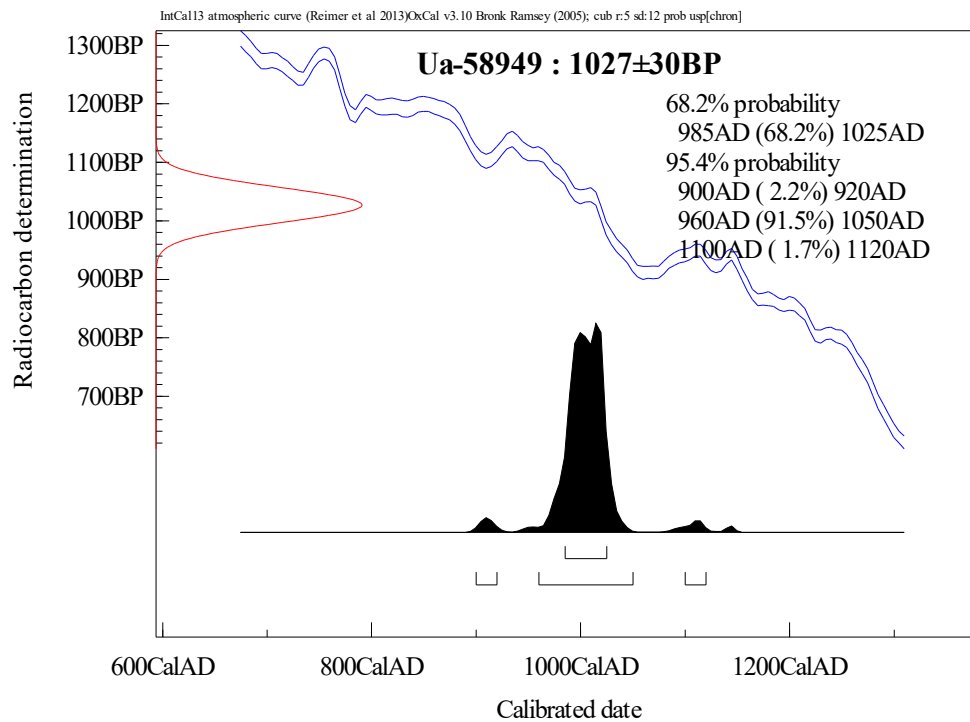
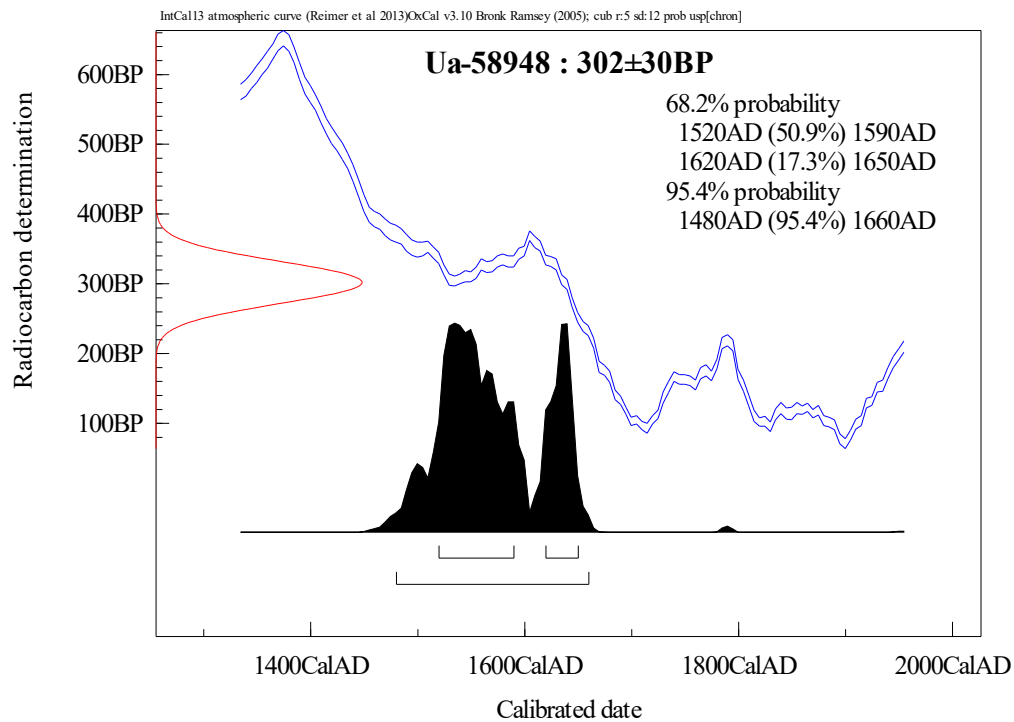

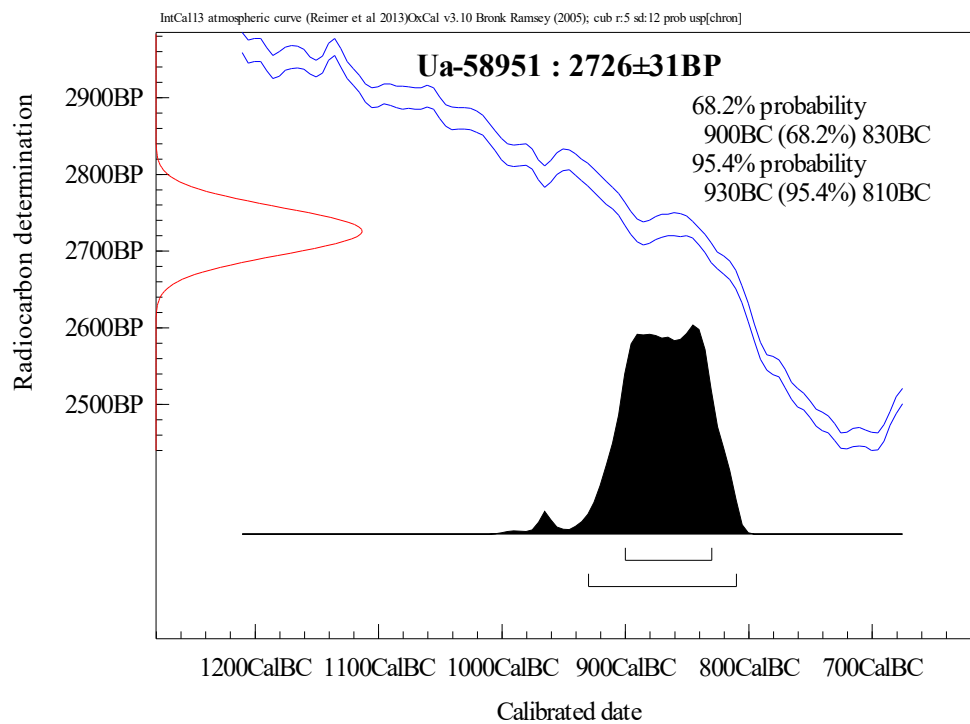
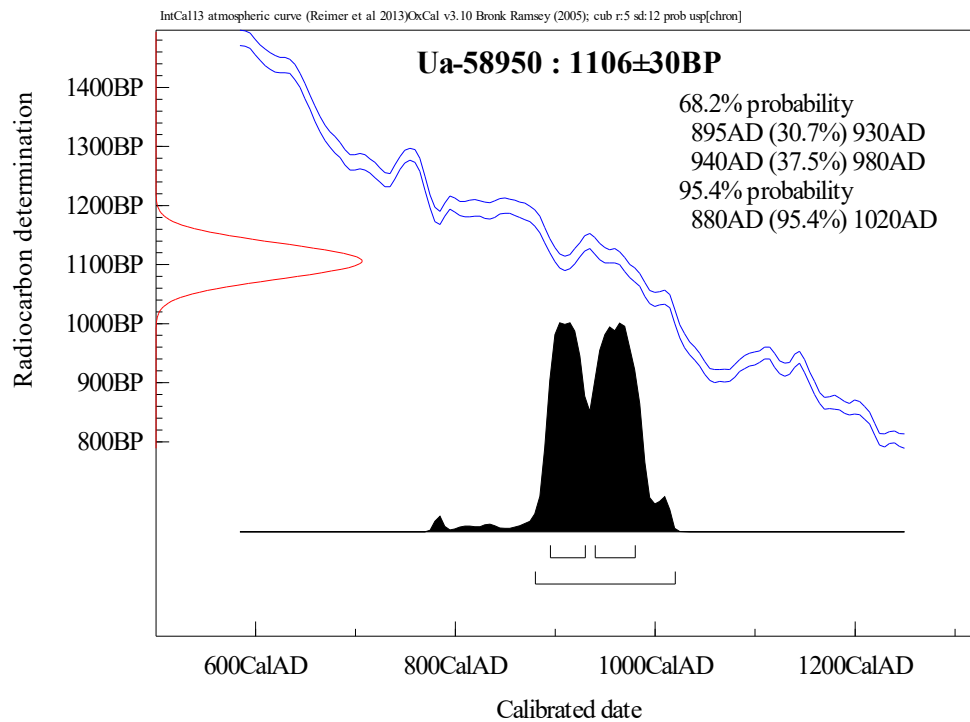
4000CalBC 3000CalBC 2000CalBC 1000CalBC CalBC/CalAD 1000CalAD 2000CalAD

Calibrated date

Bilaga 6

Metalldetekteringsrapport

Jonas Paulsson, Kula HB

Metalldetekteringsrapport

Undersökning med metalldetektor i samband med arkeologisk förundersökning av del av boplatz RAÄ 496 inom Rossared 5:18 i Fjärås socken, Kungsbacka kommun, Hallands län.

Metalldetektor som användes: Modell: C-Scope CS-1220-XDP. En mycket känslig metalldetektor som med mätar- och ljudsignal registrerar magnetiska olikheter i undergrunden ner till ett djup av cirka 35 centimeter.

Undersökningen:

Arbetsmetod och utförande:

Metalldetekteringen utfördes i flera steg -

Inledningsvis utfördes en systematisk detektering på avtorvade ytor. Därefter, när sökschaktningen var färdig, detekterades både alla större framtagna anläggningar samt de upplagda dumphögarna. Till sist avsöktes de igenlagda sökschakten systematiskt en gång från ytan. Vid undersökningen av matjordslagret kontrollerades endast utslag från föremål av ädelmetall. Endast vid detekteringen av större anläggningar beaktades även utslag av järnföremål. Metallföremål som med säkerhet kunde tillföras tiden före 1850 eller med osäkerhet kunde dateras i fält togs upp och mättes in. Metallföremål som med säkerhet kunde bestämmas till senare tid (d.v.s. efter 1850) tillvaratogs inte.

Fälтарbetet utfördes den 24/10, 30/10, 7/11 2017.

Detekteringssituationen: (fysiska faktorer som påverkar detekteringsresultatet) –

Undersökningsytan låg i träda, därav ovanstående arbetsmetod. I övrigt var större delen av undersökningsområdet något vattensjukt vid undersökningstillfället.

Arbetet utfördes under någorlunda gynnsamma meteorologiska förhållanden.

Jonas Paulsson (Arkeolog och metalldetekteringsspecialist)
Kula HB
mob. 0701733223
e-post: stavershult@gmail.com

Bilaga 7

Ritningsförteckning

HMAK 4483:1–3

Halland
Kungsbacka kommun
Fjärås sn
Rossared 5:18, Må 2:1
RAÄ 496

Arkeologisk undersökning 2017

Ritningsnummer	Kontextnummer	Anläggningstyp	Ritningstyp	Skala
HMAK 4483:1	213	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	223	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	233	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	247	Grop	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	258	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	319	Grop	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	401	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	411	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	433	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	520	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	531	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	540	Grop	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	561	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	571	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	587	Grop	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	601	Grop	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	802	Härd	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	816	Härd	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	1285	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	1322	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	1451	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	1695	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	2145	Grävenhet	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	2149	Grop	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:1	2995	Grävenhet	Sektionsritning	1:20

Ritningsnummer	Kontextnummer	Anläggningstyp	Ritningstyp	Skala
HMAK 4483:1	2999	Grävenhet	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	1566	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2157	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2166	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2175	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2184	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2192	Grop	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2208	Grop	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2220	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2253	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2283	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2303	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2315	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2347	Ränna	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2501	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2511	Grop	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2535	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2544	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2561	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2570	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2613	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2651	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2662	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2702	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2728	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2791	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2817	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2836	Grop	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2882	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2899	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2928	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:2	2955	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:3	425	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:3	441	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:3	456	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:3	466	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:3	1964	Ränna	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:3	1987	Ränna	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:3	2042	Stolphål	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:3	2050	Ränna	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:3	2068	Ränna	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:3	2135	Grävenhet	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:3	2141	Grävenhet	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:3	2690	Grop	Sektionsritning	1:20
HMAK 4483:3	3050	Grävenhet	Sektionsritning	1:20

KULTURMILJÖ
HALLAND

Postadress: Bastionsgatan 3 | 302 43 Halmstad | Tel: 035-19 26 00
E-post: kansli@kulturmiljohalland.se | Hemsida: www.kulturmiljohalland.se